കുട്ടമത്ത് കുന്നിയൂര് സാഹിത്യസമുച്ചയം
തൃതിയവർഷം നമ്പ്ര് 2.

സുദർശനൻ.

ആഖ്യായിക

(രണ്ടാം ഖണ്ഡം)

മഹാകവി കുട്ടമത്ത്

Printed at the Sri Narayana Press, Tellicherry
and
published by K. K. Narayana Kurup, Tellicherry.

വിജ്ഞാപനം.

കെ. കെ. സാഹിത്യസമുച്ചയം തൃതീയവൎഷം 2-ാംനമ്പ്ര് ഗ്രന്ഥവും ഇതാ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചു. ഒന്നാംനമ്പ്ര് ഗ്രന്ഥത്തിലെ വിജ്ഞാപനംകൊണ്ടറിയിച്ചിട്ടും ദ്വിതീയവൎഷത്തിലെ വരിസംഖ്യയെപ്പററി, സിങ്കപ്പൂർ, ബൎമ്മ, കൽക്കത്ത, ബോമ്പെ, റങ്കൂൺ, നരസിംഗപെട്ട, സുൽത്താമ്പത്തേരി മുതലായ ദൂരദേശങ്ങളിലെ മാന്യവരിക്കാർ മൌനംദീക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നേ ഉള്ളൂ. വരുന്ന 3-ാംനമ്പ്ര് ഗ്രന്ഥം ആവക വരിക്കാൎക്ക് വി. പി. അയക്കേണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. അതു സദയം സ്വീകരിപ്പാൻ ആണ് ഈ വിജ്ഞാപനംകൊണ്ടപേക്ഷിക്കുന്നത്.

തലശ്ശേരി മുതലായ സമീപപ്രദേശങ്ങളിലേക്കു തിരുവങ്ങാടംശംദേശത്ത് മാണിക്കോത്ത് ഗോവിന്ദൻനായരെ ഞങ്ങൾ ഏജൻറായി നിയമിക്കുകയാൽ കാൎയ്യദൎശിയുടെ ഒപ്പ് പതിച്ചിട്ടുള്ള ഞങ്ങളുടെ കൌണ്ടർഫയൽരശീതിപ്രകാരം ആ ഗോവിന്ദൻനായൎക്ക് വരിസംഖ്യ കൊടുക്കേണ്ടതാണെന്ന് എല്ലാ വരിക്കാരോടും അഭ്യൎത്ഥിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

ഞങ്ങളുടെ സമുച്ചയഗ്രന്ഥങ്ങൾ സംഭാവനയായി ലഭിക്കുവാൻ പലേ വായനശാലക്കാരും അയച്ച അപേക്ഷാപത്രം ഞങ്ങൾക്ക് കിട്ടായ്കയില്ല. അന്യാൎത്ഥദാനന്യായത്തെ അനുസരിക്കാനിടയുള്ള ആ സംഭാവന തല്ക്കാലം ഞങ്ങളുടെ പ്രസ്ഥാനത്തിന്നൎഹതയുള്ളതല്ലെന്നു മാത്രമാണ് ഞങ്ങൾക്കു അതിന്നുള്ള മറുപടി.

ഇനിയത്തെ തൃതീയവൎഷം 3-ാംനമ്പ്ര് ഗ്രന്ഥം അമ്മാമൻ ചെറിയരാമക്കുറുപ്പവർകളുടെ "സ്തോത്രമഞ്ജരി" സവ്യാഖ്യാനം ആയിരിക്കും.

പ്രവൎത്തകന്മാർ.

കുട്ടമത്ത് കുന്നിയൂര് സാഹിത്യസമുച്ചയം

തൃതീയവർഷം നമ്പ്ര് 2.

ഗദ്യവല്ലരി രണ്ടാംഭാഗം

സുദർശനൻ.

(രണ്ടാം ഖണ്ഡം)

പ്രണേതാ:-

കുട്ടമത്ത് കുന്നിയൂര് കുഞ്ഞികൃഷ്ണക്കുറുപ്പ്

പ്രസാധകൻ:-

കെ. കെ. നാരായണക്കുറുപ്പ്.

1941 ഏപ്രിൽ.

വില 0—5—0 കോപ്പി 500

ശ്രീനാരായണപ്രസ്സ്—തലശ്ശേരി.

സമുച്ചയത്തിന്റെ മുദ്ര പതിയാത്ത പുസ്തകം വ്യാജമുദ്രിതമാകുന്നു.

അദ്ധ്യായങ്ങൾ പതിനാറിൽ
രണ്ടാം ഖണ്ഡത്തിൽ

---:o:---

നമ്പ്ര് 10. പരസ്പരസമ്മേളനം.
11. മധുരയിലെ ഒരു സുപ്രഭാതം
12. യുദ്ധം.
13. പട്ടാഭിഷേകം.
14. വിവാഹചിന്ത.
15. മഹാ ത്യാഗം.
16. വാനപ്രസ്ഥം

ഒരു ചാരിതാൎത്ഥ്യം.

ഭാരതത്തിലെ മഹൎഷികല്പന്മാരായ പല മഹാപുരുഷന്മാരുടെ ആശീൎവ്വാദം, കേരളത്തിലെ വന്ദ്യ മഹാശയന്മാരുടെ പ്രേമാലിംഗനം, പ്രേമം നിറഞ്ഞ യുവസഹൃദയന്മാരുടെ ഹസ്തഗ്രഹണം, ഇവയ്ക്കു എത്രയും മാററുകൂട്ടുന്നവിധം മഹാമഹിമശ്രീ ചിറക്കൽ രാമവൎമ്മ വലിയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അവിടുത്തെ ഷഷ്ഠിപൂൎത്തി മഹോത്സവവേളയിൽ ചിറക്കൽ രാജാസ് ഹൈസ്കൂളിൽ സമ്മേളിച്ച മഹാസദസ്സിൽവെച്ചു, ഞങ്ങളുടെ സഹോദരൻ ശ്രീ: "കുട്ടമത്തി"ന്ന് കോവിലകത്തെ പഴയമാമൂലിന്നനുസരിച്ചു, ഇക്കഴിഞ്ഞ 1116 മീനമാസം 25-ാംനു- "മഹാകവി കുട്ടമത്ത് കുന്നിയൂര് കുഞ്ഞികൃഷ്ണക്കുറുപ്പ്" എന്നു രേഖപ്പെടുത്തിയ ഒരു വെള്ളിയോലത്തരംകും, ഒരു വെള്ളി നാരായവും വാത്സല്യപൂൎവ്വം സമ്മാനിച്ചിരിക്കുന്നു. ആധാരാധേയഭാവേന ചിറക്കൽ കോവിലകവുമായി പരമ്പരയാ നിത്യസംബന്ധമുള്ള ഞങ്ങളുടെ കുട്ടമത്ത് കുന്നിയൂര് തറവാട്ടിന്നും, ഞങ്ങൾക്കും എത്രയും അഭിമാനജനകമായ ഈ സമ്മാനദാനം ഈ സാഹിത്യസമുച്ചയത്തിന്റെ പ്രതിധ്വനിയെന്നോണം വളരെ ചാരിതാൎത്ഥ്യപ്രദമാണെന്ന് സന്തോഷപൂൎവ്വം ഞങ്ങളുടെ ബന്ധുജനങ്ങളെ അറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

എന്ന്,

പ്രവൎത്തകന്മാർ.

സുദർശനൻ.

പത്താം അദ്ധ്യായം

(പരസ്പരസമ്മേളനം)

മധുരാരാജ്യത്തേക്കു പുറപ്പെട്ട തീൎത്ഥയാത്രക്കാർ വഴിമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ചു, സമുദ്രംപോലെ പരന്നുവരുന്ന ഒരു വമ്പിച്ച ചതുരംഗസേനയെ അഭിമുഖീകരിപ്പാൻ സംഗതിയായി. യുദ്ധസാമഗ്രികൾ വഹിച്ചുംപോകുന്ന പൎവ്വതാകാരങ്ങളായ ആനകൾ അസംഖ്യം. തിരമാലകൾ പോലെ ആകാശത്തിലേക്കു കുതിച്ചുപൊങ്ങുന്ന അലംഖ്യങ്ങളായ കുതിരപ്പട്ടാളങ്ങൾ; ആദിത്യമണ്ഡലത്തോളം ഉയൎന്ന് ചാഞ്ചാടിക്കളിക്കുന്ന കൊടിക്കൂറകളെക്കൊണ്ടു ലക്ഷ്യങ്ങളായ അനേകം തങ്കരഥങ്ങൾ. സമുദ്രത്തിലെ അലകൾപോലെ അണിയണിയായി നിരന്നുനടന്നുവരുന്ന ആയുധപാണികളായ ലക്ഷോപലക്ഷം കാലാളുകൾ—മദം പൊട്ടിയ ആനകളുടെ അലൎച്ച് കുതിരകളുടെ കുളമ്പടികളും ഹേഷാരവങ്ങളും ഉണ്ടാകുന്ന ശബ്ദകോലാഹലം, രഥചക്രങ്ങളുടെ ഘടഘടാഘോഷം രഥങ്ങളിലെ ഘണ്ടകളുടെ ഘണാഘണസ്വനം സൈന്യങ്ങളുടെ ആൎപ്പുവിളികൾ എന്നിവകൊണ്ട് ആ അന്തരീക്ഷം എങ്ങും മാറ്റൊലി കൊണ്ടിരുന്നു. ആ ചതുരംഗസേനയുടെ ചവിട്ടടികൾ കൊണ്ടു കലുങ്ങുന്ന ഭൂമിയിൽനിന്നു, ചെമ്മണ്ണിൻപൊടി

കരം മേലോട്ടുയൎന്നു ആകാശത്തിലെങ്ങും രക്തമേഘങ്ങളായി പരന്നുതുടങ്ങി.

തീൎത്ഥയാത്രക്കാർ പരിഭ്രമിച്ചു. ഒരുഭാഗത്തുകൂടി ആ ജൈത്രയാത്രയുടെ രഹസ്യം മനസ്സിലാക്കുവാൻ ബദ്ധശ്രദ്ധരായി. മധുരാസുദൎശനന്മാർ ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന രഥങ്ങളെ നോക്കിയുംകൊണ്ടു ഒരു മരത്തണലിൽ നില്ക്കുകയായിരുന്നു. ആ രഥങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽനിന്നു ഒന്നു പെട്ടന്നു ആകസ്മികമായവിടെ തടഞ്ഞുനില്ക്കുന്നതായിക്കാണപ്പെട്ടു. ഉടനെ പ്രസ്തുത രഥത്തിൽനിന്നു വൃദ്ധനായ ഒരു വീരപുരുഷൻ ഇറങ്ങി, ആ യുവാക്കളെ അഭിമുഖീകരിച്ചോടിവന്നു, രണ്ടുപേരേയും ആലിംഗനംചെയ്തു.

മധുര:- ശിവ! ശിവ! നമ്മുടെ പ്രധാനമന്ത്രി! — എന്നു അഭിവാദ്യംചെയ്തു.

സുദൎശനൻ:- ഹരി! ഹരി! മഹാഭാഗ്യം!-ഞങ്ങൾക്കു രക്ഷ കിട്ടി-എന്നു നമസ്കരിച്ചു.

പ്രധാനമന്ത്രി:- വത്സെ! രാജകുമാരി! മധുരെ! വത്സ! കുമാര! സുദൎശന! നിങ്ങളുടെ ഈ ഗാഢാശ്ലേഷം എന്നിൽ ഒരു നൂതന യുവചൈതന്യത്തെ ഉണൎത്തിയിരിക്കുന്നു!—എന്നു മാത്രമല്ല—ശത്രുസംഹാരത്തിന്നുള്ള സൎവ്വശക്തികളും അതോടുകൂടി എന്നെ ദൃഢമായാശ്ലേഷം ചെയ്കയുമുണ്ടായി.

മധുര:- പരിഭ്രാന്തചിത്തയായി പറഞ്ഞു:— എന്താണ് നമ്മുടെ രാജ്യത്തിന്നു വല്ല ആപത്തും നേരിട്ടുവോ?

സുദ:- എന്താണിത്! ഒരു യുദ്ധയാത്രപോലെ തോന്നുന്നു!

പ്ര: മന്ത്രി:- പ്രിയ കുട്ടികളെ! നിങ്ങളുടെ ഈ തീർത്ഥയാത്രയോടുകൂടി മധുരാ രാജ്യത്തിലെ സമാധാനവും തീർത്ഥയാത്ര ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ദുർഘർഷണൻ യാതൊരു മുന്നറിവും തരാതെ, നമ്മുടെ മധുരാ രാജധാനിയിൽ ആക്രമണം നടത്തി, ആബാലവൃദ്ധം പ്രജകളെ മർദ്ദനംചെയ്യും വധിച്ചും കൊള്ളയിട്ടും തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. രാജ്യരക്ഷക്കമാത്രം തെയ്യാറുണ്ടായിരുന്ന താല്ക്കാലികസൈന്യങ്ങളോടൊപ്പം മഹാരാജാവും ഞാനും ആ അക്രമങ്ങളോട്ടമല്ലിടുവാൻ കഴിയുന്നതും ശ്രമിച്ചുനോക്കി. ഞങ്ങൾ കേവലം പരാജിതരായി നാടുവിട്ടു പല ദിക്കുകളിലേക്കും ഓടേണ്ടിവരികയാണ് ചെയ്തത്. അനാഥരും ദുർബ്ബലരുമായ പ്രജകൾ, നാലുപാടും ചുററിവളഞ്ഞ കാട്ടുതീയിൽ പല സാധുമൃഗങ്ങൾപോലെ ഈ കൊള്ളയിൽ എരിഞ്ഞുപോയിരിക്കണം. മഹാരാജദമ്പതിമാർ എങ്ങോട്ടാണ് ഓടിപ്പോയതെന്ന യാതൊരു രൂപവുമില്ല. ഞാനാകട്ടെ - ഈ ഉജ്ജയിനിയെ അഭയംപ്രാപിച്ചു. വത്സ! സുദർശന! അങ്ങയുടെ അമ്മാമനാണല്ലൊ ഉജ്ജയിനിയിലെ മഹാരാജാവ്!

മധുരയും സുദർശനനും മന്ത്രിയുടെ സംഭാഷണം കേട്ടു, വിചാരങ്ങളുടേയും വികാരങ്ങളുടേയും പ്രകാശങ്ങൾ അസ്തമിച്ചു, ശൂന്യമായ അന്ധകാരത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടു സ്തബ്ധ

രായി. മധുരയുടെ മനോഹരനേത്രങ്ങളിൽനിന്നു അശ്രുബിന്ദുക്കൾ പൊഴിഞ്ഞു അവളുടെ ദേഹം നനച്ചു. സുദർശനന്റെ ധീരദൃഷ്ടികളിൽനിന്നു നൈരാശ്യസൂചകങ്ങളായ ധൂമാകാരങ്ങൾ ആവിർഭവിച്ചു.

മന്ത്രി, അനങ്ങാതെ നില്ക്കുന്ന ആ വീര യുവതീയുവാക്കന്മാരുടെ ഹസ്തങ്ങൾ പിടിച്ചു്—"ഇതെന്തു? 'വിപദി ധൈര്യം' ക്ഷാത്രധർമ്മത്തെ പരിശോധിപ്പാൻ സമാഗതമായ ഈ സുപ്രഭാതത്തിൽ അന്ധകാരമൊ? അതിധീരയായ അല്ലയോ മധുരെ! ഭവതിയുടെ നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു വീണ ഈ അശ്രുകണങ്ങൾ ശത്രുസംഹാരത്തിന്നുള്ള ആഗ്നേയദ്രാവകങ്ങളും മധുരാസാമ്രാജ്യ പരിപാലനത്തിന്നുള്ള അമൃതവർഷവുമാണ്.

അല്ലയോ ശത്രുതാപന! സുദർശന! അങ്ങയുടെ കണ്ണിൽനിന്നുയൎന്ന ഈ ധൂമപടലം ഉള്ളിൽ ഉജ്വലിക്കുന്ന ക്രോധാഗ്നിയിൽനിന്നുയൎന്നതാണ്. അല്ലെങ്കിൽ അങ്ങു വരിക്കാൻപോകുന്ന വിജയലക്ഷ്മിയുടെ നീണ്ട കേശപാശമാണ്. "യദൃച്ഛയാചോപപന്നം സ്വൎഗ്ഗദ്വാരമപാവൃതം സുഖിനഃ ക്ഷത്രിയാഃ പാൎത്ഥ! ലഭന്തെ യുദ്ധമീദൃശം" അങ്ങയുടെ മാതുലന്റെ ആജ്ഞപ്രകാരം മധുരാരാജ്യത്തെ വീണ്ടെടുപ്പാൻ പ്രധാനമന്ത്രിസമേതം സന്നദ്ധമായി വന്ന സേനാനിവഹമാണിയാത്രചെയ്യുന്നത്! നിങ്ങളുടെ യദൃച്ഛാലാഭം നമ്മുടെ ഭാവിയിലുള്ള വിജയത്തിന്റെ ധ്വനി

യാണ് — സംശയിക്കേണ്ട! പുറപ്പെട്ടോളൂ! തീൎത്ഥയാത്രക്കാരോടൊപ്പം നിങ്ങൾ ഇതാ! ഈ കനകരഥങ്ങൾ അലങ്കരിക്കുക!

പതിനൊന്നാം അദ്ധ്യായം

(മധുരയിലെ ഒരു സുപ്രഭാതം)

മഗധരാജാവായ ജരാസന്ധന്റെ ആക്രമണപരമ്പരയാൽ പലവട്ടം മധുരാരാജ്യം പണ്ടു ആക്രോശിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടല്ലൊ. അതിന്നുശേഷം രണ്ടാമതൊരു മഗധരാജാവായ ദുൎദ്ധൎഷണനെക്കൊണ്ടാണ് മധുരാരാജ്യത്തിന്നു ഇന്നൊരത്യാഹിതം നേരിട്ടത്. അല്പദിവസമായിട്ട് സദാ തെ ചെന്നിണത്തിലാറാടുന്ന ആ രാജ്യത്തെ അന്നത്തെ പ്രഭാതസൂൎയ്യൻ അരുണപ്രകാശംകൊണ്ടു തലോടുവാൻ തുടങ്ങി. കാത്തവെള്ളത്തിൽ വീണ മാൎജ്ജാരന്ന് പച്ചവെള്ളം കാണുമ്പോഴും ഉണ്ടാകുന്ന ഭയസന്ത്രാസം അവിടമെങ്ങും ഉൾക്കൊണ്ടു. അധൎമ്മഭീരുക്കളായ വൃക്ഷലതാദികൾ പോലും ഭയം നിമിത്തമോ എന്നു തോന്നുമാറ് "അരുതരുത്!" എന്ന് ഇളം ശാഖാഗ്രങ്ങളാട്ടി പ്രതിഷേധം പ്രദൎശിപ്പിച്ചു. തണ്ണീൎദാഹംകൊണ്ടു വറണ്ട നാക്കുകൾപോലെ വാടിക്കുഴഞ്ഞ ഇളംതളരുകൾ നീട്ടി, അവിടത്തെ വനവീഥി പക്ഷികളുടെ ആൎത്തനാദങ്ങളേക്കൊണ്ടു ആ പ്രതിഷേധത്തെ പിൻതാങ്ങി പ്രബലമാക്കി. ഇളം വള്ളികൾ

പോലും വാടിക്കഴിഞ്ഞു കണ്ണുനീർപോലെ പൂക്കൾ വിതറി. മനുഷ്യൻ മനുഷ്യനെ സ്നേഹിക്കാത്ത ഭയങ്കര വിപ്ലവകാലങ്ങളിൽ വെറും സ്ഥാവരങ്ങളായ വൃക്ഷലതാദികൾപോലും ഇങ്ങിനെ ഭയചകിതങ്ങളാകുന്നതിൽ അത്ഭുതമില്ല. ചേതോഹരമായ ആ അരുണപ്രകാശം മധുരാ രാജ്യത്തിൽ പരന്നുകൊണ്ടിരിക്കെ "ഭാം. ഭാം." എന്നിങ്ങിനെ ഒരു ഗംഭീരശബ്ദം ആ പ്രദേശത്തെങ്ങും മുഴങ്ങി കൂടക്കൂടെ ഇട മുറിയാതെ വരുന്ന ആ ശബ്ദം ചെറു ഞാണൊലികളുടെ മാറെറാലിയാണെന്നു ആ നാട്ടുകാക്കറിയാമായിരുന്നു. പ്രാണഭയം അനുഭവിച്ചു തഴമ്പിച്ചിരിക്കുന്ന മധുരാ രാജ്യത്തിന്നു ആ ഭാങ്കാരശബ്ദം താനറിയാതെ അന്തന്നാഡികളിൽ കൂടി അമൃതസന്തപ്പ്ണം ചെയ്യുന്ന ചില വികാരവിശേഷങ്ങളെയാണുണ്ടാക്കിയതെന്നും തോന്നാം. ആ ഭാങ്കാരധ്വനിയോടുകൂടി അടുത്തടുത്തു സൈന്യങ്ങളുടെ പോർവിളികളും ഗംഭീരങ്ങളായ കാഹളനാദങ്ങളും ഭേരീനിസ്വനങ്ങളും ചെവികളിൽ അലതല്ലുവാൻ തുടങ്ങി. മധുരാ രാജധാനിയുടെ കോട്ടയുൾകം സൈന്യസമേതം താവളമുറപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന മാഗധമന്നവൻെറ കണ്ണുങ്ങളെ പുണ്ണാക്കുന്ന ആ ശബ്ദകോലാഹലം അദ്ദേഹത്തിന്നു എന്തൊന്നില്ലാത്ത ഒരു ഭയശങ്കയെ അങ്കുരിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം പെട്ടെന്ന് സംഭ്രാന്തനായെഴുന്നീററ്, അത്യുച്ചശൃംഗമായ ഒരു മഹാ സൌധത്തിൻെറ - നക്ഷത്രബങ്ക്ളാവിൻെറ മട്ടുപ്പാവിൻമുകളിൽ കയ

റി, അവിടെ സ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്ന കുഴൽക്കണ്ണാടിവഴി പൂർവ്വാഭിമുഖമായി നോക്കിനില്പായി. അണിയണിയായി വരുന്ന അസംഖ്യം കാലാൾപടകൾ, കുതിരപ്പട്ടാളങ്ങൾ, പർവ്വതാകാരങ്ങളായ മത്തമാതംഗങ്ങൾ, ജയഭേരിയടിപ്പ്, കാഹളം മുഴക്കി പതാകകളാകുന്ന ഹസ്തങ്ങൾ നീട്ടി പോർവിളിക്കുന്ന അസംഖ്യം കനകരഥങ്ങൾ ഇവയെല്ലാം നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കയാണ്. പെട്ടന്ന് സേനകളുടെ മുന്നണിയിൽ നാലു വെള്ളക്കുതിരകൾ വഹിക്കുന്ന ഒരത്യുന്നതമായ തങ്കരഥത്തിന്റെ സാരഥ്യം വഹിച്ചുകൊണ്ട് ഒരുത്തമ സ്ത്രീരത്നത്തിനേയും, രഥത്തിന്നകം ജടാധാരിയായി കാഷായവസ്ത്രാലംകൃതനായ ഒരു ധീര യുവാവിനേയും കാണുമാറായി. ആ മഹാരഥന്റെ ചാപത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടുന്ന ഝങ്കാരശബ്ദമാണ് തന്നെ ഇത്രത്തോളം വ്യാകുലപ്പെടുത്തുന്നതെന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്നപ്പോൾ ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. അത്രമാത്രമല്ല രഥാധിരൂഢനായ ആ യുവാവ്, കയ്യിൽ പിടിച്ച ഒരു കുഴൽക്കണ്ണാടിയിൽക്കൂടി ദൂരദൃഷ്ട്യാ തന്നെ (ദുർയ്യോധനനെ) യും നോക്കി മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ടെന്നു ധരിച്ചു ദുർയ്യോധനൻ പരിഭ്രാന്തനായി. ആ തേർ തെളിക്കുന്ന തരുണീരത്നം ഏതാണെന്നും മഹർഷിവേഷം ധരിച്ച ഈ ധീര യുവാവാരാണെന്നും ഒരു രൂപവുമില്ലാതെ മഗധേശ്വരൻ വീണ്ടും ചുററുപാടും കണ്ണോടിച്ചുനോക്കി. അതാ! മറുഭാഗത്തിൽക്കൂടി മറെറാരു തങ്കത്തേർ മുന്നണി നീക്കി പുരോ

ഗമനംചെയ്യുന്നു! ദുർഷ്ണൻ ആയതിനെ സൂക്ഷ്മമായി പരിശോധിച്ചു കാൎയ്യമെന്താനും തീൎച്ചയാക്കി. ആ തേരിൽ കാണപ്പെടുന്ന മഹാപുരുഷൻ മധുരാ രാജ്യത്തിന്റെ ഭരണം കയ്യേററിരിക്കുന്ന വൃദ്ധനായ മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠനാണെന്നും വീണ്ടും സമുദ്രംപോലെ പരന്നുപരന്നുവരുന്ന ആ സൈന്യബാഹുല്യത്തെ അദ്ദേഹം ദൂരകണ്ണാടിയിൽക്കൂടി നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലാക്കിയതിന്നുശേഷം ആ സൌധത്തിൽനിന്നു താഴത്തിറങ്ങി തന്റെ മന്ത്രിമാരേയും സേനാനായകനേയും, വിളിച്ചുവരുത്തി അനന്തരകൃത്യങ്ങളെപ്പററി ആലോചന തുടങ്ങി.

ദുർഷ്ണൻ:- ഇപ്പോൾ സംഭവിപ്പാൻപോകുന്ന കാൎയ്യങ്ങളുടെ സ്വഭാവമെല്ലാം നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടല്ലൊ. ഈ രാജ്യത്തിൽനിന്നു ഭയപ്പെട്ടോടിപ്പോയ ആ വൃദ്ധനായ മന്ത്രിയേയാണ് നമുക്ക് ഈ കുഴൽക്കണ്ണാടിയിൽക്കൂടി ആ സൈന്യസമൂഹത്തിൽനിന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചത്. സേനാനായകത്വം വഹിച്ചുകൊണ്ടു മഹൎഷിവേഷധാരിയായ ഒരു യുവാവിനേയും, തത്സാരഥ്യം വഹിച്ചുകൊണ്ട് ധീരയായ ഒരു യുവതിരത്നത്തേയുമാണ് മുന്നണിയിൽ കാണപ്പെടുന്നത്. അവരെ നമുക്കു മനസ്സിലായില്ല.

ഒരു മന്ത്രി:- മഹാരാജ! അവർ മററാരുമായിരിക്കയില്ല. തിരുമേനിയുടെ സ്വന്തം ഭാഗിനേയിയായ മധുരതന്നെയാ

യിരിക്കണം സാരഥ്യം വഹിച്ച വീരതരുണി! സേനാനായകത്വം വഹിച്ചത് അങ്ങയുടെ പരമശത്രുവായ സുദർശനം തന്നെയായിരിക്കണം!

യുദ്ധ:- ശരി! എന്നാൽ ഇത്ര പ്രബലമായ സൈന്യസമൂഹം എവിടെനിന്നു വന്നുചേന്നു?

മന്ത്രി:- അധർമ്മപ്രേരിതമാണ് ഈ യുദ്ധവും മധുരാരാജ്യമറ്റനവും എന്നു പലവട്ടവും ഈ മന്ത്രിസഭയും പ്രജാസഭയും അങ്ങയെ ധരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. അങ്ങയുടെ സ്വേച്ഛാശക്തിയാണ് ഇത്രത്തോളം വിജയം കൈവരുത്തിയതു. അതിൻെറ പയ്യവസാനം ഇവിടെ കാണുമാറായി! അഗതിയും ശരണാഗതനുമായ സുദർശനനെ രക്ഷിപ്പാൻ ഒരു ധർമ്മധ്വജൻ ഉണ്ടായില്ലേ! അതുപോലെ അനാഥമായ മധുരാരാജ്യത്തെ രക്ഷിപ്പാൻ അസംഖ്യം ധർമ്മധ്വജന്മാരുടെ ശക്തിപ്രവാഹങ്ങളാണ് നമ്മെ ഇപ്പോൾ എതിക്കുവാൻ വരുന്നത്. ഇത്രമാത്രമെ ഞങ്ങൾക്കിതിനെപ്പററി മനസ്സിലായിട്ടുള്ളൂ.

യുദ്ധ:- കോപാവിഷ്ടനായെഴുന്നീററ് അട്ടഹസിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:— ഛെ! എന്താണ് പറഞ്ഞത്? നമ്മുടെ സ്വേച്ഛാശക്തിക്കു പരാജയമോ? ധർമ്മാധർമ്മമെന്നും സത്യാസത്യമെന്നും പല പഴഞ്ചൻകഥയും തലയിൽ കയററി നരച്ചുചടച്ച വൃദ്ധഹൃദയത്തിൽനിന്നു ഒന്നിനും കൊള്ളാത്ത ഈ സമാധാനവാക്കു കേൾപ്പാനല്ല ഞാ

നീമന്ത്രിസഭയെ വിളിച്ചുകൂട്ടിയത്. അനന്തരകാൎയ്യങ്ങൾ എന്തുവേണമെന്ന ഗാഢമായൊന്നാലോചിപ്പാനാണ്. ധൈൎയ്യപ്പെടണം—നാം ശപഥംചെയ്യുന്നു, ഈ ദുൎദ്ധൎഷണന്റെ പൌരുഷത്തിന്ന എന്നും പരാജയമില്ലെന്ന്. നമുക്കെതിരായിവരുന്ന ഈ സുദൎശനന്റെയും ആവൃദ്ധമന്ത്രിയുടേയും ശിരഃപിണ്ഡങ്ങൾ കഷണിച്ചെടുത്തു, അന്തകന്ന ബലിതൎപ്പണം ചെയ്യുവാൻ എന്റെ പുത്രൻ! അതിനാം പരാക്രമശാലി! പൌരസേനൻ മതി! അതുകൊണ്ടു നമ്മുടെ പ്രിയപുത്രനെ ഈ അവസരം സേനാനായകനാക്കിവെക്കുവാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നു. നമ്മുടെ ഇപ്പോഴത്തെ സേനാപതിയും സൈന്യങ്ങളും ആയുവരാജകുമാരന്റെ ശാസനയിൽ കീഴടങ്ങി നിന്നുകൊള്ളണം നാം ഇപ്പോൾ ഈ സഭ പിരിച്ചുവിടുന്നു.

പന്ത്രണ്ടാം അദ്ധ്യായം

(യുദ്ധം)

മധുരാ രാജ്യത്തിൽ വീണ്ടും ഒരു സമരസംരംഭം അട്ടഹാസം തുടങ്ങി. സൎവ്വസൈന്യാധിപനായി യുവരാജാ പൌരസേനൻ അഭിഷേചിക്കപ്പെട്ടുവെന്ന വിജയകാഹളം ആൎത്ത്യമായി നാടെങ്ങും മുഴങ്ങി. ലക്ഷോപലക്ഷം ചതുരംഗിണികൾ അണിയണിയായി നിരന്നു നടകൊണ്ടു. ആൎപ്പുവിളികൾ, ഭേരീഝങ്കാരനാദങ്ങൾ, ശംഖധ്വ

നികൾ, ചാപനിസ്വനങ്ങൾ മുതലായവയാൽ അന്തരീക്ഷം മുഖരിതമാക്കിക്കൊണ്ടും മുന്നോട്ടു കുതിച്ചു. ഭൂമിയിളന്നു കിളൎന്നുവരുന്ന ധൂളീപടലങ്ങൾ, എതിരായി നേരിട്ടുവരുന്ന സൈന്യസമൂഹത്തിൽനിന്നു പൊങ്ങിവരുന്ന രേണുക്കൂട്ടങ്ങളോടിടഞ്ഞു ഉഗ്രമായ കാററടിയോടുകൂടി ചക്രവർണ്ണം ആത്യം പോരടിച്ചുതുടങ്ങി. അങ്ങിനെ ആ സേനാസമൂഹം പല കൈവഴികളായി വരുന്ന വാഹിനികൾ പോലെ ഒരേടത്തു കൂടിച്ചേൎന്നു സമുദ്രം പോലെ വിപുലമായും നിശ്ചഞ്ചലമായും അടങ്ങി. സേനാധിപനായ പൌരസേനൻ നാലു ചുവന്ന കുതിരകൾ പൂട്ടിയ അത്യുന്നതമായ ഒരു കനകരഥത്തെ സാരഥിയോടുകൂടി ആരൂഢനായി, ചാപശരങ്ങളെ വഹിച്ചുകൊണ്ടു ആ സേനാസമൂഹത്തിന്റെ മുന്നണിയിലേക്കു കുതിച്ചു, ഓടിനിന്നു, കൂടക്കൂടെ ജ്യാഘോഷം മുഴക്കിത്തുടങ്ങി. മാത്രമല്ല തന്റെ സഹായികളായി, നാലുഭാഗവും നിന്നു ആ സേനാവിഭാഗങ്ങളെ രക്ഷിച്ചുപോരുന്ന അസംഖ്യം ഉപസേനാ നായകന്മാരിൽ ദൃഷ്ടിപതിപ്പിക്കുന്ന പൌരസേനന്റെ ആ തങ്കരഥം, കിങ്കിണിമാലകൾ 'ധണധണ' കലുങ്ങുന്ന ശബ്ദഘോഷങ്ങളോടൊപ്പം നാലുപാടും ചുററിത്തിരിയുവാൻ തുടങ്ങി. വികസിച്ച വലിയ ഒരു ചെന്താമരയുടെ മട്ടിൽ പരന്നുനില്ക്കുന്ന ആ സേനാവ്യൂഹം നിശ്ചഞ്ചലമായിരിക്കെ, മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന ഖഡ്ഗങ്ങൾ, പട്ടി

ശങ്ങൾ, മുൽഗരങ്ങൾ, മുസലങ്ങൾ, ശൂലങ്ങൾ, കുന്ത ങ്ങൾ ഗദകൾ, ചാപശരങ്ങൾ, തോട്ടികൾ, മുതലായി ഉഗ്രങ്ങളായ ആയുധവിശേഷങ്ങൾ സൂര്യരശ്മിതട്ടി മിന്നു ന്ന പൊൻതാമരകൾ പോലെ പ്രക്ഷുബ്ധങ്ങളായ വികാ രങ്ങളോടുകൂടി ഇളകിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ആ പത്മവ്യൂഹ ത്തിന്നു ഉപനായകന്മാരുടെ രഥങ്ങൾ വണ്ടുകൾപോലെ ത്ധങ്കാരങ്ങളോടുകൂടി ചുററിക്കളിക്കുന്നു. പൌരസേന ൻെറ കനകത്തേരാകട്ടെ—അവയെല്ലാം പുറമെ, പൊ ൻനിറം പൂശിയ ചിറകുകളടിച്ചു കതിച്ചുപായുന്ന രാജ ഹംസം പോലെ എങ്ങും ചുററിത്തിരിയുന്നു.

ഇത്ര ഭയാനകമായ ഈ പടയൊരുക്കം ദൂരെ നിന്നു കണ്ടു പ്രക്ഷുബ്ധമായ സുദർശനസൈന്യവൃന്ദം ആടോ പപൂർവ്വം ഗംഭീരങ്ങളായ ഭേരീഘോഷങ്ങളും കാഹളധ്വ നികളും മുഴക്കിക്കൊണ്ട് മുന്നോട്ടടുക്കുവാൻ തുടങ്ങി. അടു ത്തടുത്തുവന്ന് ഒരു ക്രൌഞ്ചപ്പക്ഷിയുടെ ആകൃതിയിൽ ആ സേനാനിവഹം നിശ്ചലമായടങ്ങി-ആയുധങ്ങൾ ഇള കിത്തുടങ്ങി-ഈ വ്യൂഹത്തിന്നും എല്ലാടവും രക്ഷിപ്പാൻ ഉപനായകന്മാരുണ്ടായിരുന്നു. സർവ്വസൈന്യാധിപനായ സുദർശനൻ, സാരഥി മധുരാകുമാരിയോടൊപ്പം മേൽ നോട്ടം വഹിച്ചുകൊണ്ട് തൻെറ തങ്കത്തേരിനെ മുന്നണി യിൽ നിർത്തി. ക്രോധാവിഷ്ടമായ ദൃഷ്ടികൊണ്ട് തൻെറ ദൂരദർശിനിയിൽകൂടി മറുഭാഗത്തുള്ള സേനാനിവഹത്തെ

യും സേനാധിപനേയും ഒന്നു നല്ലവണ്ണം നോക്കി. പെട്ടെന്നു ഒരു വികാരഭേദത്തോടുകൂടി അനങ്ങാതെ നിന്നു. മധുരാകുമാരിയാകട്ടെ ആ വികാരഭേദം മനസ്സിലാക്കി, 'എന്താണ് ഒരധീരതപോലെ തോന്നുന്നത്? ദാക്ഷിണ്യമില്ലാത്ത ഈ രാക്ഷസബുദ്ധികളിൽ ജീവകാരുണ്യമോ? "ധൎമ്മ്യാദ്ധി യുദ്ധാച്ശ്രേയോന്യൽ ക്ഷത്രിയസ്യ ന വിദ്യതേ" എന്ന ഭഗവദ്വാക്യം മറന്നുപോയോ?

സുദൎശനൻ:- പ്രിയ സഹോദരി! ഞാനതു മറന്നിട്ടില്ല. എങ്കിലും അൎജ്ജുനനു ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാനെന്നപോലെ സാരഥ്യം വഹിച്ചുകൊണ്ട് ഭവതി എനിക്ക് ഈ ഭഗവൽഗീത ഉപദേശിച്ചു. ഒരുപക്ഷെ ഉറങ്ങിയേക്കാവുന്ന ക്ഷാത്രവീൎയ്യത്തെ വീണ്ടും ഉണൎത്തി ഉത്തേജിപ്പിക്കുകയുംചെയ്തു — എന്ന് സംഭാഷണം നിൎത്തി.

മധുര ക്രോധരൂക്ഷമായി വിടൎന്ന ആ നീണ്ട നീലനേത്രങ്ങളിൽനിന്നു ചില ചെന്തീപ്പൊരികൾ ചിതറിച്ചും, അഴിഞ്ഞുവീഴുന്ന കേശഭാരത്തെ തങ്കക്കങ്കണങ്ങൾ വിളങ്ങുന്ന ബാഹുവല്ലികൾകൊണ്ടു തട്ടിയകററിയും, മാറത്തുയൎന്നുനില്ക്കുന്ന രത്നഖചിതമായ പൊൻചട്ടയിന്മേൽ അങ്ങുമിങ്ങുമായി തെററിച്ചിതറിയ മുത്തുമാലകളിൽ അനാസ്ഥവെച്ചും ആ വെള്ളക്കുതിരകളുടെ കടിഞ്ഞാണുകൾ മുറുക്കി, ചെമ്മട്ടികൊണ്ടുഗ്രമായടിച്ചു, ആ രഥത്തെ മുന്നോട്ടുചാടിച്ചു. മുന്നോട്ടു കുതിക്കുന്ന സുദൎശനരഥത്തെ

തട്ടത്തകൊണ്ട് ൈരഗ്നിജ്വാല അവിടെയെങ്ങും പരന്നു. ക്രമേണ ആ അഗ്നിജ്വാല ഭൂമിതൊട്ടു ആകാശത്തിൽ സൂൎയ്യമണ്ഡലം വരെ അത്യുന്നതമായി പൊങ്ങി. ആയത് സുദൎശനസൈന്യസമൂഹത്തിന് ദുസ്സഹമായ ചൂട്ടും ക്ഷീണവും വൎദ്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ, അതി തീക്ഷ്ണങ്ങളായ തീക്കനലുകൾ എങ്ങും വൎഷിക്കുകയുമായി. എതിരാളിയായ സേനാനായകന്റെ ആഗ്നേയാസ്ത്രപ്രയോഗ ശക്തിയാണ് ഇത് എന്നു മനസ്സിലാക്കിയതോടുകൂടി സുദൎശനൻ അതിന്നു പരിഹാരമായി പൎജ്ജന്യാസ്ത്രം പെട്ടെന്ന് പ്രയോഗിച്ചു. മേഘമണ്ഡലത്തിൽനിന്നു ഇടമുറിയാതെ വീണുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വൎഷധാരകൾപോലെ അതി ശീതളങ്ങളായ ജലധാരകൾ എങ്ങുമൊന്നില്ലാതെ ധാരാളം ധാരാളമായി വൎഷിക്കുകയും, പ്രതിപക്ഷസൈന്യങ്ങളെ ആ വെള്ളപ്പൊക്കത്തിൽ നീന്തിക്കുകയുംചെയ്തു. ആ ജലപ്രവാഹത്തെ അമൎത്തുവാൻ പൌരസേനൻ വീണ്ടും ആഗ്നേയാസ്ത്രം പ്രയോഗിച്ചു, ശീതനിവൃത്തിയുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന സുദൎശനരഥത്തിൽനിന്നു പെട്ടന്ന് ഒരു കൊടുങ്കാററ് ഇളകി പൊങ്ങുവാൻ തുടങ്ങി. ആ കൊടുങ്കാററടി വൎദ്ധിച്ചുവരുന്ന അഗ്നിജ്വാലയെരിപ്പ് കെടുത്തി — എന്നു മാത്രമല്ല — മറുഭാഗത്തുള്ള രഥങ്ങളുടെ കൊടിമരങ്ങളെ തല്ലിത്തകൎത്തും സൈന്യങ്ങളുടെ ഹസ്തങ്ങളിലുള്ള ആയുധങ്ങളെ തട്ടിത്തെ

റിപ്പിച്ചും ഉടുവസ്ത്രങ്ങളേയും തലപ്പാവുകളേയും മാർചട്ട കളേയും ആകാശത്തിൽ പഞ്ഞിപോലെ പറപ്പിച്ചും നിശ്ചലമായി നിന്നിരുന്ന ആ പത്മവ്യൂഹത്തിൻെറ ഓരോ അണികളിലും ഈ കാററുകൾ ചെന്നു സൈന്യങ്ങളെ തട്ടിയകററി ആ വ്യൂഹത്തിനേപ്പോലും ആകാശത്തിലേക്കു പറപ്പിക്കുകയായി.

വായവ്യാസ്ത്രത്തിൻെറ പ്രഭാവത്തെ കണ്ടറിഞ്ഞ പൌരസേനനാകട്ടെ — കോപാവിഷ്ടനായി, ആ കൊടുങ്കാററിനെ പാടെ ഗ്രസിക്കുവാൻ തക്കവണ്ണം നാഗാസ്ത്രം പ്രയോഗിച്ചു. നീണ്ടു തടിച്ചു വളഞ്ഞു പുളഞ്ഞു വരുന്ന അസംഖ്യം സപ്പങ്ങൾ ഫണങ്ങൾ നിവത്തി ആടിക്കൊണ്ടു ആ കൊടുങ്കാററിനെ ആകെ ഭൂഷണംചെയ്തു വിഷജ്വാലകളെ വമിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. സുദശ്നൻ തൽപരിഹാരാത്ഥം ഗാരുഡാസ്ത്രം പ്രയോഗിച്ചു — ആകാശമണ്ഡലം ആകമാനം ചുവന്ന ഉടലുകളോടുകൂടി വെള്ള ച്ചിറകുകൾ വിടത്തി വീശിക്കൊണ്ട് കുതിച്ചു പറക്കുന്ന കോടാനകോടി ഗരുഡന്മാർ ആ പാമ്പുകളെ മുഴുവനും കൊത്തിവിഴുങ്ങി—മാത്രമല്ല മറുപക്ഷ സൈന്യങ്ങളേയും തേരുകളേയും ആനകളേയും കുതിരകളേയും ശക്തിയേറിയ ചിറകുകളേക്കൊണ്ടടിച്ചും, നിശിതങ്ങളായ നഖങ്ങളേക്കൊണ്ടു മാന്തിയും തീക്ഷ്ണങ്ങളായ നേത്രങ്ങൾ ഉരുട്ടിമിഴിച്ചു കൊക്കുകൾ നീട്ടി കൊത്തി വലിച്ചും വല്ലാത്ത

പല പീഡകളും ഉണ്ടാക്കി. ചിന്നിച്ചിതറി പായുന്ന ആ സേനകളെ അടക്കിനിൎത്തുവാൻ പൌരസേനൻ അശ്രാന്തം പരിശ്രമിച്ചിട്ടും നിഷ്ഫലമായിത്തീരുകയാണ് ചെയ്തത്. ഭയപ്പെട്ടോടുന്ന ആ സേനാസമൂഹത്തെ നോക്കി, മധുര, തേർനിൎത്തി സുദൎശനനോട് പറഞ്ഞു:— "ഭീരുത്വം പ്രദൎശിപ്പിക്കുന്ന ഈ ശത്രുസൈന്യത്തിന്നു അഭയം അരുളേണ്ടതാണ് നമ്മുടെ ധൎമ്മം"

സുദൎശനൻ:- വാസ്തവം! ഇതാ ഞാൻ ഗാരുഡാസ്ത്രം പിൻവലിച്ചു. സത്വരം ആ ഗരുഡലോകം ആകാശമണ്ഡലത്തിൽനിന്നു മറയുകയും ചെയ്തു.

ശാന്തമായ ആ സന്ദൎഭത്തിൽ മുന്നണിയിൽനിന്നു പൌരസേനൻ അത്യുച്ചസ്വരത്തിൽ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു "ക്ഷാത്രധൎമ്മത്തെ കളങ്കപ്പെടുത്തുന്ന ഭീരുത്വം നമ്മുടെ സൈന്യത്തിൽ ബാധിച്ചിട്ടില്ലെന്നു അങ്ങു നല്ലവണ്ണം ഓൎത്തുകൊള്ളണം. താല്ക്കാലികമായ പ്രക്ഷോഭത്തിൽ സമാധാനംകൊടുപ്പാൻ അനുവദിച്ച അങ്ങയുടെ ഈ ഔദാൎയ്യത്തിന്ന് നന്ദിപറഞ്ഞുകൊണ്ട്, ഇതാ നാം വീണ്ടും സമരസന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു!"

എന്നു ധീരോദാത്തമായ തന്റെ വീരഭാവം പ്രദൎശിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് ചാപഘോഷം മുഴക്കി, അസ്ത്രമാരികൾ ചൊരിയുവാൻ തുടങ്ങി. അത്ഭുതം! ആകാശമണ്ഡലത്തിൽകൂടി അനവധി പൎവ്വതങ്ങൾ സുദൎശനസൈന്യ

ത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ വന്നു വീഴുവാൻ തുടങ്ങി. ആയുധങ്ങളെല്ലാം ഛിന്നിച്ചിതറിത്തെറിച്ചു,സേനകളുടെ അണികളെല്ലാം ഭേദിച്ചു—ആനകളും കുതിരകളുമെല്ലാം പർവ്വതപാതം കണ്ടു ഭയപ്പെട്ടു, മലമൂത്രവിസർജ്ജനംചെയ്തും ആർത്തനാദങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദിക്കുകളെ മുഖരിതങ്ങളാക്കിയും കണ്ടമാനം കണ്ട ദിക്കുകളിലേക്കോട്ടംതുടങ്ങി. കാലാൾപടകൾ പ്രാണഭയം നിമിത്തം എങ്ങട്ടെന്നില്ലാതെ പാഞ്ഞുപോവുകയായി. ഉപസേനാനായകന്മാരും ഉദ്ധതനായ പ്രധാനമന്ത്രിയും കഴിയുന്ന പരിശ്രമം ചെയ്തിട്ടും ആ സൈന്യത്തെ വീണ്ടും വ്യൂഹീകരിപ്പാൻ സാധിക്കാതെ വന്നു. ഇടവിടാതെ വരുന്ന പർവ്വതങ്ങളെ കണ്ടു സുദർന്നനും മധുരയും കുറഞ്ഞൊന്നു പരിഭ്രമിക്കായ്കയുമില്ല! പരാജയസൂചകമായ പ്രസ്തുത സംരംഭം എതിർപക്ഷസൈന്യങ്ങൾക്കു ആഹ്ലാദവും അഹങ്കാരവും മേല്ക്കുമേൽ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ജയഭേരി മുഴക്കിക്കൊണ്ട് പൌരസേനനും സൈന്യങ്ങളും ഏതാണ്ടരനാഴിക മുന്നോട്ടുകുതിച്ചു സുദർശനസൈന്യത്തെ പിന്നോക്കം നീക്കുവാനും സന്നദ്ധമായി. ഈ സന്ദർഭം വിശിഷ്യ വൃദ്ധമന്ത്രിക്കും മധുരയ്ക്കും വളരെ വ്യാകുലതയുണ്ടാക്കിത്തീർത്തു. സർവ്വസൈന്യാധിപൻ സുദർശനനാകട്ടെ — അവരുടെ പരിഭ്രമം കണ്ടു കോപാകുലനായി ഉടനെ ചാപം വലിച്ചു ഭയങ്കരമായ ഞാണൊലിയോടും തീവ്രമായ അട്ടഹാസത്തോടും സംഹാരരുദ്രനെന്നു തോ

ന്മാറ് അസ്ത്രപ്രയോഗം ആരംഭിച്ചു. ആ അസ്ത്രങ്ങളെല്ലാം കട്ടമൂച്ച്യുള്ള അസംഖ്യം വജ്രായുധങ്ങളായി, ആ പർവ്വതങ്ങളെയെല്ലാം കത്തിപ്പിളൎന്ന സംക്ഷോഭിച്ചു പൊടിമണ്ണുകളാക്കി വെറും ധൂളികളോടൊപ്പം ആകാശത്തിൽപറപ്പിച്ചു—വജ്രപ്രഹാരമേററ പൌരസേനസൈന്യങ്ങൾ പിന്നോക്കം പായുവാൻതുടങ്ങി. സേനാവിഭാഗങ്ങളിലെ ഓരോ വ്യക്തിക്കും തോന്നി, ഘോരങ്ങളായ ആ അശനിപാതങ്ങൾ താന്താങ്ങളുടെ കണ്ഠത്തിന്നുനേരെയാണെന്ന്. എങ്ങട്ടെന്നില്ലാതെ പരക്കംപാച്ചൽ പായുന്ന സേനാസമൂഹത്തെ തടുത്തു നിലനിൎത്തുവാൻ ശ്രമിച്ചും, എതിരാളിയോടെതിൎത്തും പൌരസേനൻ പോരാടിക്കൊണ്ടിരിക്കെ—വളരെ ദൂരത്തുനില്ക്കുന്ന സുദൎശനൻ ഏതോ മറെറാരു ദിവ്യാസ്ത്രം പ്രയോഗിച്ചു. ആ അസ്ത്രം പൌരസേനന്റെ ദേഹം മുഴവനും ശ്യാമളവൎണ്ണത്തെ വ്യാപിപ്പിക്കുന്നത് കാണാറായി. ഉടനെ അദ്ദേഹം നിശ്ചേഷ്ടനായി തേരിൽ വീഴുകയുംചെയ്തു. പൌരസേനന്റെ സാരഥിയാകട്ടെ ദുസ്സഹമായ ആ അത്യാഹിതം കണ്ടു ഭയപ്പെട്ടു മുക്തകണ്ഠം നിലവിളിച്ചുപോയി. നിലവിളി സേനാസമൂഹങ്ങളിൽ മുഴവനും വ്യാപിച്ചു. "സേനാനായകൻ യുദ്ധത്തിൽ മരിച്ചുവീണു—പൌരസേനൻ യുദ്ധത്തിൽ വീണു മരിച്ചു" എന്നിങ്ങിനെയുള്ള മുറവിളി ദിക്കെങ്ങും മുഴങ്ങി. അനാഥമായ സൈന്യസമൂഹം ഭയപ്പെട്ടോടി — സുദൎ

നനാകട്ടെ — താനയച്ച ദിവ്യാസ്ത്രം പ്രതിസംഹരിച്ചു, മധുരയോടു പറഞ്ഞു:—

സുദൎശനൻ:- സഹോദരി! ഇതാ! എന്റെ അസ്ത്രംകൊണ്ടു നമ്മോടെതിരിട്ട ആ രാജകുമാരന്റെ കഥകഴിഞ്ഞു തേരിൽ വീണിരിക്കയാണ്. ആ മൃതദേഹത്തിന്റെ അവകാശം ഇനി നമുക്കാണ്. അതുകൊണ്ടു നമ്മുടെ രഥം മുന്നോട്ടോടിക്കൂ!

രോമഹൎഷപ്രദമായ സുദൎശനവാക്യം കേട്ടു, മധുര—തന്റെ തേരിനെ പൌരസേനരഥത്തിന്റെ സമീപത്തേക്കു നയിച്ചു. നിശ്ചേഷ്ടനായി തേരിൽ വീണുകിടക്കുന്ന ആ വീരയുവാവിനെ സുദൎശനൻ അത്യാവേശത്തോടുകൂടി ഒരു നോക്കുനോക്കി. മധുരയാകട്ടെ — ആ വീരപുരുഷനെ കണ്ട മാത്രയിൽ, എന്തോ ഒരു അജ്ഞാതമായ അമൂല്യവസ്തു തന്റെ കയ്യിൽനിന്നു പോയ്പോയ പോലെ ചിന്താവിഷ്ടയായി ചില ബാഷ്പബിന്ദുക്കളും പൊഴിക്കുന്നുണ്ടെന്നു സുദൎശനകുമാരനു തോന്നി. അദ്ദേഹം ഉടനെ മധുരയിലെ വൃദ്ധമന്ത്രിയെ ആ പോൎക്കളത്തിൽനിന്നും തിരഞ്ഞുവരുത്തി—പോരിൽ നമ്മളാൽ പരാജിതനായ ഈ യുവരാജകുമാരന്റെ മൃതദേഹം നമുക്കവകാശപ്പെട്ടതാകയാൽ ഇവിടെനിന്നും തൽക്ഷണം നമ്മുടെ സ്വന്തം കൈ നിലയിൽ നിൎബ്ബാധമായ ഒരു ഗൂഢസ്ഥലത്തു സൂക്ഷിക്കേണമെന്നും, യഥോചിതം സംസ്കരിക്കേണ്ട

തിലേക്ക ഞാൻ കൂടെ ഉണ്ടായിരിക്കേണമെന്നും പറഞ്ഞേല്പിച്ചു.

—ഒന്നാംദിവസത്തെ യുദ്ധം ഇങ്ങിനെ അവസാനിച്ചു—

രണ്ടാം ദിവസം

അതി പ്രതാപിയായ മഗധരാജാവ്, സേനാനായകൻെറ, യുവരാജകുമാരൻെറ, തൻെറ വാത്സല്യഭാജനമായ ഏക സന്താനത്തിൻെറ മരണവൃത്താന്തം ശ്രവിച്ചത് ഇന്ദ്രജിത്തിൻെറ മരണവാൎത്ത രാവണൻ എന്നപോലെയായിരുന്നു. ദുൎയ്യോധനൻെറ കഠിന ഹൃദയത്തിനു ഇപ്പോഴെങ്കിലും ഒരു കനിവുതട്ടിയതായി വിചാരിപ്പാൻ വയ്യ — വ്യസനവും നിരാശയും കൊണ്ടു പരാധീനനായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഇനിയും ഒരു ഗംഭീരമായ പോരാട്ടത്തിനു തന്നെയാണ് ഭാവം. അദ്ദേഹം തൻെറ സമഗ്രങ്ങളായ മൂലബലങ്ങളോടുംകൂടി രണ്ടാംദിവസം സമരത്തിന്നൊരുങ്ങി. മധ്യമാരാജ്യത്തിൽ പണ്ടെങ്ങും കേട്ടുകേൾവിപോലുമില്ലാത്ത അത്ര ഭയങ്കരരീതിയിലായിരുന്നു ആ പടയൊരുക്കം.

അതിരാവിലെ പ്രാഭാതികകൃത്യങ്ങളെല്ലാം വേണ്ടതിൻവണ്ണം നിൎവ്വഹിച്ചു മധുരയും സുദൎശനനും വൃദ്ധമന്ത്രിയോടൊപ്പം വ്യൂഹം ചമച്ചു പോരിന്നു തെയ്യാറായി. ദിവ്യാസ്ത്രങ്ങളൊഴികെ മറ്റെല്ലാ ആയുധപ്രയോഗങ്ങളും അതികൎക്കശമായ രീതിയിൽ ആ പോൎക്കളത്തിൽ ദുൎയ്യോധനനും

സുദൎശനനും തമ്മിൽ പയററുകയുണ്ടായി. സുദൎശനന്റെ ആ മനസ്സിൽ തന്റെ ഭാഗിനേയി — മധുരയെ സാമ്രാജ്യം വഹിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ആ കാഴ്ച ദുൎദ്ധൎഷണന്നു പരമ ദുസ്സഹമായി തോന്നി. തന്റെ ആശാബീജം ഒരു പവിത്ര ക്ഷേത്രത്തിൽ നട്ടതും, അതിനെ അങ്കുരിപ്പിച്ചു ശാഖോപശാഖകളായി പടൎന്നുവരുന്ന ഒരു വൃക്ഷമായി പടുത്തിയതും ആ കുമാരിയായിരുന്നുവല്ലോ. ഇന്നാകട്ടെ തന്റെ ഭാഗിനേയി തന്റെ പ്രിയപുത്രന്റെ പട്ടമഹിഷിയായിത്തീൎന്നു, മധുരാരാജ്യത്തിനെ അലങ്കരിക്കേണ്ടുന്ന ആ ഉത്തമ തരുണീരത്നം തന്റെ ആശാവൃക്ഷത്തിന്നു ഒരു കോടാലിയായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. അതു അദ്ദേഹം എങ്ങിനെ സഹിക്കും? ഉള്ളിൽ പുകഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നൈരാശ്യാഗ്നിയുടെ ധൂമപടലം ഏററു വിവേകദൃഷ്ടിയടഞ്ഞ ആ സമരവീരൻ ഏത്രയും തുമുലമായ ആ സമരമദ്ധ്യത്തിൽ പോരാളിയോടുള്ളതിനേക്കാൾ വൈരം പ്രദൎശിപ്പിച്ചതു തേരാളിയോടാണ്. സാരഥ്യം കയ്യേററിരിക്കുന്ന മധുരയുടെ കഥ നാമാവശേഷമാക്കുവാൻ അദ്ദേഹം പലവിധ അസ്ത്രങ്ങളും പ്രയോഗിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അവയെല്ലാം ആ മഹാരഥൻ സുദൎശനകുമാരൻ മുൻകരുതലോടുകൂടി തടുത്തുകൊണ്ടേ ഇരുന്നുവെങ്കിലും ഒടുക്കിൽ ആ പരിശ്രമം പരാജയപ്പെട്ടുപോയി. മധുരയുടെ രത്നപ്പതക്കമണിഞ്ഞ തങ്കമാൎച്ചട്ടയുടെ നേരെ ഒരു ശരം അതി ക്രൂരമായി വന്നു ആ മാൎച്ചട്ട

പൊളിച്ചു ആ സുകുമാരിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ തറച്ചു ആ സാധു സുശീല തേർത്തട്ടിൽ മോഹിച്ചുവീഴുകയുംചെയ്തു. സുദർശനൻ സസംഭ്രമം സഹോദരിയെ വാരിയെടുത്തു, അശ്രുധാര തൂകിയുംകൊണ്ട് വൃദ്ധമന്ത്രിയെ വിളിച്ചു മധുരയെ രക്ഷിപ്പാൻ ഭാരമേല്പിച്ചുകൊടുത്തു. ഈ അത്യാഹിതത്തിൽപോലും അധർമ്മിയായ ദുർദ്ധർഷണൻ തന്റെ ക്രൂരസ്വഭാവത്തെ വെളിപ്പെടുത്തുന്ന അസ്ത്രങ്ങളും അയച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു.

സുദർശനകുമാരനാകട്ടെ ആ രഥത്തിൽനിന്നും കുതിച്ചുതുള്ളി ചാപം കുലച്ചു ശരം തൊടുത്തുകൊണ്ട് ദുർദ്ധർഷണന്റെനേരെ ശരവർഷം ചെയ്യുകയായി. പിന്നീടുണ്ടായ ഘോരയുദ്ധം വർണ്ണിക്കുവാൻ പ്രയാസം. ഒന്നുമാത്രം പറയാം — "പാരിൽനിന്നാരചനും തേരിൽനിന്നരയ്ക്കനും" തമ്മിൽ നടന്ന ആ യുദ്ധം രാമരാവണയുദ്ധംതന്നെയായിരുന്നു. മാത്രമല്ല — സൈന്യങ്ങളിൽ ഓരോ വ്യക്തിതോറും അതിധീരനായ സുദർശനകുമാരൻ ചാപപാണിയായി ദർശിക്കപ്പെട്ടു — ഓരോ കാലാൾതോറും ഓരോ സുദർശനൻ. ഓരോ കുതിരതോറും ഓരോ സുദർശനൻ. ഓരോ ആനതോറും ഓരോ സുദർശനൻ. ഓരോ രഥംതോറും ഓരോ സുദർശനൻ. ആകെ മുമ്പും പിമ്പും സുദർശനൻ. എന്തിനേറെ — ആ പടക്കളംതന്നെ ഇങ്ങിനെ ശ്രീരാമമയം — അല്ല — സുദർശനമയമായിത്തീർന്നു. ഇത്ര ഭയങ്കരമായ സുദർശന

യുദ്ധത്തിൽ ദുർഘർഷണൻ, കാററത്ത് അരയാലിലപോലെ കിടിലംവിറച്ചു, ഭയപ്പെട്ടു, അമ്പരന്നു പായുവാൻതുടങ്ങി.

ആ നരസിംഹം—സുദർശനൻ—ഇരുമ്പുലക്കപോലെ ബലിഷ്ഠങ്ങളായ ബാഹുദണ്ഡങ്ങളിൽ ഒന്നുകൊണ്ടു, എതിരാളിയുടെ തല ചുററിപ്പിടിച്ചു മറുകൈകൊണ്ടു ആ വീരൻെറ രണ്ടുകൈകളും പിടിച്ചമത്തി ഒന്നലറി! കേശഭാരം ശക്തിയിൽ പിന്നോക്കം പിന്നോക്കംവലിച്ചു ശത്രുവിൻെറ മുഖം ഉയത്തിപ്പിടിച്ചു, തീപ്പൊരിപാറുന്ന ക്രൂരദൃഷ്ടികൊണ്ട്, തൻെറ പിതൃഘാതകൻെറ മുഖത്തേക്കു ഒരു ഘോരവീക്ഷണംചെയ്തും പറഞ്ഞു:-

സുദർശനൻ:- ക്ഷാത്രധമ്മത്തെ മലിനപ്പെടുത്തുന്ന അധമാധമ! നിരപരാധിയായ എൻെറ അച്ഛനെ ദുർമ്മോഹംകൊണ്ടു ചതിച്ചുകൊന്ന മഹാ പാപി! നീ ജീവിച്ചിരിക്കെതന്നെ ഈ അധമത്വത്തെ നിൻെറ ഹൃദയത്തിൽനിന്നു നിഷ്കാസനം ചെയ്യിപ്പാനാണ് ഈ സുദർശനൻെറ ഉദ്യമം. നീ എങ്ങട്ടോടുന്നു! എവിടെ ഓടിയാലും അവിടെ ഈ സുദർശനനെ കാണാം. ഈ സുദർശനൻ മാത്രമാണ് നിനക്കിനി അഭയസ്ഥാനം. ഏകസന്താനമായ ഓമനപുത്രനേക്കൂടി നിൻെറ അധമ്മത്തിന്നടിമപ്പെടുത്തി ദുരമ്മാഹത്തിന്നു ബലിയായി സമപ്പിച്ചു! കഷ്ടം!

ഇങ്ങിനെ അത്യുച്ചത്തിൽ അട്ടഹസിച്ചു ദുർഘർഷണനെ പാശംകൊണ്ടു കെട്ടി മററൊരു രഥത്തിലാക്കി കൊ

ണ്ടുപോയി കാരാഗൃഹത്തിൽ പാൎപ്പിക്കുവാൻ വൃദ്ധമന്ത്രിയോടാജ്ഞാപിച്ചു.

പതിമൂന്നാം അദ്ധ്യായം

(പട്ടാഭിഷേകം)

പോരിൽ പരാജിതനായ മഗധേശ്വരൻെറ കാരാഗൃഹവാസം നിമിത്തം ആശ്വാസപൂൎവ്വം ദീൎഘനിശ്വാസംകൊള്ളുന്ന മധുരാ രാജ്യം, അന്ധകാരാവൃതമായ രാത്രി ചന്ദ്രനേയും ചന്ദ്രികയേയും കാണുംപോലെ സുദൎശനനേയും മധുരയേയും കണ്ടു മനം കുളൎപ്പിക്കുകയായി. പ്രധാനമന്ത്രി ധൎമ്മവ്രതനോടൊപ്പം ആ രണ്ടുപേരും ആശ്രമത്തിൽചെന്നു, ഭഗവാൻ കുലപതിയെ നമസ്കരിച്ചുഭിവാദ്യംചെയ്തു.

മംഗല്യമഹൎഷി:- വത്സ! സുദൎശന! —ആയുഷ്മതി! മധുരെ! നിങ്ങൾ അപൂൎവ്വങ്ങളും-എന്നാൽ-യഥാൎത്ഥങ്ങളുമായ ക്ഷാത്രബീജത്തിൻെറ രണ്ട് അങ്കുരങ്ങളാണ്. നിങ്ങളുടെ പരാക്രമങ്ങളെല്ലാം ഞാൻ പ്രണിധാനദൃഷ്ടിയിൽ കണ്ടറിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു.

സുദ:- എന്നാൽ ഇനി അനന്തരകാൎയ്യങ്ങളെപ്പററി ഞങ്ങൾക്കുപദേശിച്ചുതരണം!

മധുര:- ഭഗവൻ! ഭയപ്പെട്ടോടിയ അച്ഛനമ്മമാരേക്കുറിച്ചു യാതൊരു വിവരവും അറിയാത്തതുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾക്കു തീരെ മനസ്സമാധാനമില്ല.

മംഗല്യ:- കുഞ്ഞെ! അച്ഛനമ്മമാരെപ്പററി വിഷാദിക്കേണ്ടതില്ല - അവർ രണ്ടുപേരും ഹിമാലയത്തിൽ രാജഷിമാരുടെ ആശ്രമങ്ങളിൽ വിശ്രമിക്കുകയാണ്. ആയുഷ്മൻ! സുദർശന! ഇനി പ്രഥമവും പ്രധാനവുമായി വേണ്ടുന്ന കാര്യം ഇതാണ്:- മധുര, മഗധം, സിന്ധു ഈ മൂന്നു രാജ്യങ്ങളും അരാജകത്വത്തിൽ, പ്രജകൾ അച്ഛനില്ലാത്ത മക്കൾപോലെ വേലിച്ചും ഭയന്നും ഇരിക്കുന്ന നിലയിലാണ്. അതിനാൽ നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ഈ മന്ത്രിവൃദ്ധൻെറ ഉപദേശപ്രകാരം അതാത് രാജ്യസങ്കേതങ്ങളിൽ ചെന്നു പ്രജകളെ പുത്രനിർവ്വിശേഷം-അഥവാ-പ്രജകളുടെ ദാസദാസീഭാവേന ആശ്വസിപ്പിച്ചു രക്ഷ ചെയ്യുക.

ആ മഹാനുഭാവൻെറ ഏതാദൃശമായ ഉപദേശപ്രകാരം അവർ മൂന്നുപേരും അതാതിടങ്ങളിൽ ചെന്നു, സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ട രാജഭണ്ഡാരങ്ങളിൽനിന്നു വേണ്ടത്ര ദ്രവ്യങ്ങൾ വാരിക്കോരിഎടുത്ത്, പ്രജകൾക്കെല്ലാം വിതരണം ചെയ്യിച്ചു - ഗുരുകുലത്തിൽനിന്നു വരുത്തിയ, ബ്രഹ്മചാരികളും സബ്രഹ്മചാരികളുമായ സന്യാസിവര്യന്മാരെക്കൊണ്ടായിരുന്നു ആ ധനവിതരണം ചെയ്യിച്ചിരുന്നത് - പ്രജകൾക്കു ധർമ്മോപദേശം ചെയ്യിച്ചതും, കൃഷി, കൈത്തൊഴിൽ, മുതലായ വ്യാവസായിക വൃത്തികളിൽ വ്യാപരിപ്പിച്ചതും അവരെക്കൊണ്ടുതന്നെയായിരുന്നു. അനന്തരം ആ

മൂന്നപേരും രഥാധിരൂഢന്മാരായി ഹിമാലയപാർശ്വത്തിൽ ചെന്ന വിശ്രമിക്കുന്ന ധർമ്മധ്വജരാജാവിനേയും പത്നിയേയും സന്ദർശിച്ചു. സുദർശനനും സഹോദരിയും മന്ത്രിയോടൊപ്പം അച്ഛനമ്മമാരെ അഭിവാദ്യംചെയ്തു കഴിഞ്ഞ കഥകളെല്ലാം അവരെ സവിസ്തരം പറഞ്ഞു ധരിപ്പിച്ചു - ഗ്രഹണം നീങ്ങിയ ചന്ദ്രനും ചന്ദ്രികയും പോലെ പ്രസന്നന്മാരായ ആ രാജദമ്പതിമാരെ രഥത്തിൽ കയററി മധുരാരാജ്യത്തിലേക്കാനയിച്ചു.

പ്രജകരം ആബാലവൃദ്ധം പ്രജാവത്സലന്മാരായ ആ രാജകുഡുംബത്തെ ആദരപൂർവ്വം രാജധാനിയിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു അനേകദിവസം ആനന്ദമഹോത്സവങ്ങൾ കൊണ്ടാടി - സിന്ധു മഗധ രാജ്യങ്ങളിലെ സമസ്തപ്രജകളും അമൂല്യങ്ങളായ നാനാതരം കാഴ്ചദ്രവ്യങ്ങളോടുകൂടി ധർമ്മധ്വജമഹാരാജാവിനെ സന്ദർശിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. എന്നുമാത്രമല്ല - മഗധരാജ്യവും സിന്ധുരാജ്യവും കൂടി മധുരാരാജ്യത്തിൻെറ ഭരണയന്ത്രത്തോടു കൂട്ടിച്ചേർത്ത ഒരു വലിയ സാമ്രാജ്യമാക്കി ധർമ്മധ്വജമഹാരാജാവിനെ തങ്ങളുടെ ചക്രവർത്തിയാക്കി പട്ടാഭിഷേകം ചെയ്യേണമെന്ന ആ പ്രജാമണ്ഡലങ്ങൾ മധുരാ സുദർശനന്മാരേയും പ്രധാനമന്ത്രിയേയും ഐകകണ്ഠ്യേന നിർബ്ബന്ധിക്കുവാനും തുടങ്ങി.

അങ്ങിനെ പട്ടാഭിഷേകം തീർച്ചപ്പെടുത്തിയ അവസരം കീഴടങ്ങിനില്ക്കുന്ന സാമന്തരാജാക്കന്മാരെ ക്ഷണി

ച്ചുവരുത്തി സമ്മേളിക്കുന്ന ആ രാജസഭയിൽ ദുൾഷ്ണനേയും യോജിപ്പിക്കേണമെന്നു സുദർശനൻ ഉദ്ദേശിച്ചു. ഒരുദ്ദേഹം പ്രധാനമന്ത്രിയോടൊപ്പം കാരാഗൃഹത്തിൽ ചെന്നു ആ ജെയിൽപുള്ളിയെ വിവരമെല്ലാം ധരിപ്പിച്ചു.

"അച്ഛൻ ധർമ്മധ്വജമഹാരാജാവ് കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു അങ്ങയെ കാണേണമെന്ന്." അതിന്നദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു – രാജോചിതമായ വേഷാഡംബരത്തോടുകൂടി ദുൾഷ്ണനെ തേരിൽ കയററി കൊട്ടാരത്തിലേക്കു കൊണ്ടുവന്നു സഭാമണ്ഡപത്തിൽ ആസനസ്ഥനാക്കിയശേഷം സുദർശനൻ പറഞ്ഞു:-

സുദ:- മനുഷ്യനെ സ്നേഹിക്കാത്ത ഒരു അതിക്രൂരമനുഷ്യജന്തുവാണെന്നു പരക്കെ പ്രജകൾക്കും മററു സജ്ജനങ്ങൾക്കും അങ്ങയെ ഹൃദയവേദനയോടുകൂടിയെ കാണുവാൻ കഴിയുന്നുള്ളു! കഷ്ടം!. അതിൻെറ ദുരന്തഫലം അങ്ങയുടെ ഈ ദേഹത്തോടുകൂടിത്തന്നെ അനുഭവിപ്പിക്കേണമെന്നാണ്, ഈ സുദർശനൻെറ പ്രതിജ്ഞ–ആകയാൽ അങ്ങയുടെ ജീവഹാനി ഞാൻ വരുത്തീട്ടില്ല. വരുത്തുകയുമില്ല. അതുകൊണ്ട് അച്ഛൻെറ ആജ്ഞപ്രകാരം ഞാൻ ഒന്നു ചോദിക്കുന്നു:- അങ്ങ് ജീവപര്യന്തം ഈ കാരാഗൃഹത്തിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടുവാനോ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നത്? - അതല്ല – ഈ ധർമ്മധ്വജചക്രവർത്തിയുടെ കീഴിൽ സാമന്തരാജാവായി ഇരിപ്പാനൊ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നത്?

ദുൎഭ്രഷ:- മഹാത്മൻ! ഞാൻ ഈ ലോകത്തിൽവെച്ചു മഹാപാപിയാണ്! അങ്ങയുടെ ജീവകാരുണ്യം എന്നിൽ ആവേശിക്കുന്തോറും ഞാൻ ചെയ്തു കഠിനകൎമ്മങ്ങളുടെ പാശ്ചാത്താപഖഡ്ഗങ്ങൾ എന്നെ വെട്ടിനുറുക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ബാഹ്യമായ ഈ കാരാഗൃഹവാസത്തെക്കാൾ അതി ഭയങ്കരമാണ് ഈ പശ്ചാത്താപനരകത്തിന്റെ അനുഭവം. അക്ഷന്തവ്യമായ എന്റെ അപരാധപരമ്പരകളെ പരമകാരുണികനായ സൃഷ്ടികൎത്താവിനെ സാക്ഷികരിച്ചു, ഞാൻ അങ്ങയുടെ നിഷ്കളങ്കഹൃദയത്തിൽ, കത്തിജ്വലിക്കുന്ന അഗ്നിയിൽ ഉണക്കവിറകുകൊള്ളികൾപോലെ സമൎപ്പിച്ചു ശരണംപ്രാപിക്കുന്നു-ഞാൻ സാമന്തരാജസ്ഥാനംസ്വീകരിച്ചുകൊള്ളാം

ധൎമ്മധ്വജമഹാരാജാവും മററുള്ള സാമന്തന്മാരും പൌരന്മാരും ദുൎഭ്രഷണന്റെ ഈ അഭയനിവേദനപ്രരോദനം കേട്ടു ആശ്വസിച്ചു.

ധൎമ്മധ്വജ മഹാരാജാവിന്റെ ചക്രവൎത്തിസ്ഥാനത്തേക്കുള്ള പട്ടാഭിഷേകം ഒരു മംഗളമഹോത്സവമായി പ്രജകൾ കൊണ്ടാടി – സുദൎശനകുമാരൻ ജടയും താടിയും കാഷായവേഷവും പരിത്യജിച്ചു മധുരാസമേതം അവഭൃഥസ്നാനം നിൎവഹിച്ചു-മാത്രമല്ല-ചക്രവൎത്തിയുടെ നിൎബ്ബന്ധപ്രകാരം യുവരാജപട്ടം അംഗീകരിക്കുകയുംചെയ്തു.

പതിനാലാം അദ്ധ്യായം

(വിവാഹചിന്ത)

വിശാലവും മനോഹരവും സുഗന്ധപുഷ്പങ്ങൾ വികസിച്ചുനില്ക്കുന്നതുമായ ഒരുദ്യാനത്തിൽ മന്ദാനിലൻ സാവധാനം കളിയാടുന്നു. അതിന്നനുസരിച്ചു ഉദ്യാനത്തിൻെറ പരിമളം പരിസരങ്ങളിൽ വ്യാപിപ്പിച്ചുംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ക്രമത്തിൽ ആ വാതപോതം തൻെറ അഭിവൃദ്ധിക്കനുസരിച്ചു ആ സൌരഭ്യത്തെ ദേശദേശാന്തരങ്ങളിലും പ്രസരിപ്പിക്കാതിരിക്കയില്ല. അതുപോലെതന്നെയാണ് ധമ്മത്തിൻെറ വ്യവസ്ഥയും വ്യാപ്തിയും. ധമ്മധ്വജമഹാരാജാവ് തൻെറ ധമ്മോദ്യാനത്തിൻെറ പരിമളം ആദ്യം മധുരാരാജ്യത്തിൽ മാത്രമെ വ്യാപിപ്പിച്ചിരുന്നുള്ളുവെങ്കിലും ആയതു ക്രമത്തിൽ വിപുലമായി നീങ്ങിനീങ്ങി ഇപ്പോൾ മഗധം സിന്ധു മുതലായ രാജ്യങ്ങളേയും അതിക്രമിച്ചു വ്യാപിപ്പാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. വൃദ്ധനായ പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ രാജ്യഭരണതന്ത്രങ്ങൾ, യുവരാജകുമാരനായ സുദർശനൻെറയും, ധമ്മശാലിനിയായ മധുരാകുമാരിയുടേയും മേൽനോട്ടങ്ങൾ, ഇവകൊണ്ടു രാജ്യമെങ്ങും പ്രശാന്തമായും, അന്യസാമ്രാജ്യങ്ങൾക്കുകൂടി സ്പൃഹണീയമാംവണ്ണം അത്ര മഹത്തരവുമായ ഭരണസൌഖ്യം ആസ്വദിക്കുകയുമായി – അങ്ങിനെ കാലം നീണ്ടുപോകുന്നു. ചക്രവത്തിക്കാകട്ടെ വാ

ൽക്യം കൂടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്നു യുവരാജപട്ടത്തിലിരിക്കുന്ന സുദർശനനെ ചക്രവർത്തിപട്ടം അണിയിക്കുവാൻ അത്യാഗ്രഹം തിടുക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഈയവസരത്തിൽതന്നെ ആ വൃദ്ധദമ്പതിമാർക്കു ചിരന്തനമായ ന്നുർഭവിച്ചുകിടക്കുന്ന കൌതുകാവഹമായ മധുരാസുദർശനന്മാരുടെ ദാമ്പത്യസംഘടന അചിരാൽ നിവർത്തിക്കേണ്ടതിലേക്കു ദുർഘർഷണാദി സാമന്തന്മാരും, മന്ത്രിമുഖ്യന്മാരും പൌരപ്രമാണികളും അടിക്കടി തിടുക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കയാണ്. അന്നത്തെ മന്ത്രാലോചനസഭയിൽ പ്രസ്തുത സാമാജികന്മാർക്കു സവിശേഷം പ്രതിപാദ്യമായ വിഷയം വൈവാഹികം തന്നെയായിരുന്നു. ആ സഭ്യന്മാരുടെ വാദപ്രതിവാദങ്ങൾക്കു ഖണ്ഡിതമായ ഒരു തീർപ്പിന്നു സുദർശനന്റെ സന്നിധാനംതന്നെ പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടിവന്നതിൽ അസാംഗത്യമില്ല.

നാളിതുവരെ സഹോദരീനിർവ്വിശേഷം സ്നേഹിച്ചു പെരുമാറിവന്നിട്ടുള്ള മധുര തന്റെ ഏകോദരസഹോദരിയല്ല – എന്നു സുദർശനൻ ഓർമ്മിക്കുന്നതുതന്നെ ഇപ്പോൾ മാത്രമാണ് – താൻ മധുരയെ വേൾക്കണമെന്ന കഥ അദ്ദേഹത്തെ വല്ലാതെ സംഭ്രമിപ്പിച്ചു – ഒരു മുഹൂർത്തനേരം സ്തബ്ധനായി നിലകൊള്ളുകതന്നെ ചെയ്തു. പരിഭ്രമത്തോടിടകലൎന്ന കോപം, ശോകം, ലജ്ജ മുതലായ നാനാവികാരാവേശത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു ആ യുവചൈതന്യം ഇളമ്പിമറിഞ്ഞു.

സുദ: ഛെ! എന്തൊരസംബന്ധമാണിത്! പരിശുദ്ധമായ ചന്ദ്രമണ്ഡലത്തിന്ന കാർമ്മേഘപടലിയുടെ സംഗമുണ്ടെന്ന അപവാദം എനിക്കിന്ന പുത്തരിയാണ്!-അഥവാ-എന്റെ സഹോദരിയുടേയും എന്റെയും നൈഷ്ഠികബ്രഹ്മചര്യമയമായ പരിശുദ്ധ ജലാശയത്തിൽ എങ്ങിനെയൊ ഉണ്ടായ ഒരു പാവിച്ചുണ്ടിയായിരിക്കാം ബന്ധുവൎഗ്ഗത്തിന്റെ ഈ തെററിദ്ധാരണ. ഇതിനെ നിശ്ശേഷം നിരാകരിപ്പാൻ, അച്ഛനും അമ്മയും തത്തുല്യന്മാരായ മററു വൃദ്ധന്മാരും പണ്ഡിതന്മാരും അടങ്ങീട്ടുള്ള ഈ ബന്ധുവൎഗ്ഗസമിതിയോട ഈയുള്ളവൻ സപ്രശ്രയം കൈക്രൂപ്പി അപേക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

എന്നിങ്ങിനേയുള്ള സുദൎശനവാക്യം അച്ഛനമ്മമാരുടേയും ബന്ധുവൎഗ്ഗത്തിന്റേയും ആശയെ തീരെ വററിച്ചു. ദുഷ്ഷേണന്റെ ഹൃദയാന്തർഭാഗത്തിൽ പുകഞ്ഞുംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പാശ്ചാത്താപാഗ്നി ഒന്നുകൂടി ഉജ്ജ്വലിച്ചു. എന്നാൽ സംസ്കൃതാശയന്മാരായ സജ്ജനങ്ങളുടെ ഉള്ളിൽ, മധുരാ സുദൎശനന്മാരുടെ ഏറിയകാലത്തെ നിരന്തരമായ സഹവാസത്തിൽ അപ്രധൃഷ്യവും അചഞ്ചലവും ആയി ഉജ്ജ്വലിച്ച ബ്രഹ്മചൎയ്യനിഷ്ഠ, അത്ഭുതവും, ആനന്ദവും ഉളവാക്കി—യുവതീയുവാക്കന്മാൎക്ക എപ്പോഴും മാതൃകാവിഗ്രഹങ്ങളാണ് മധുരാ സുദൎശനന്മാർ എന്നവർ ഉച്ചത്തിൽ പ്രശംസിച്ചു.

എങ്കിലും ഈ വിഷയത്തിൽ മധുരയുടെ അന്തർഗതം കൂടി അറിഞ്ഞാൽ കൊള്ളാമെന്ന് അവക്കേവക്കും ഉല്ക്കണ്ഠജനിക്കയാൽ അമ്മ മഹാരാജ്ഞി തന്റെ മകളെ ആ സദസ്സിലേക്ക വരുത്തി. വൃദ്ധമന്ത്രി മധുരയുടേയും സുദർശനന്റേയും പരസ്പരവിവാഹത്തിൽ കുമാരിയുടെ അഭിപ്രായം എന്താണെന്നറിയേണ്ടുന്ന ഉല്ക്കണ്ഠയെ സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് സംസാരിച്ചു.

പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ ചോദ്യം ഒരു അശനിപാതം പോലെ അധികനേരം അവളെ നിർവ്വികാരിണിയാക്കുകയാണ് ചെയ്തത്. ആ മോഹത്തിൽനിന്ന അവളെ ഉണത്തുന്നത്, നിശ്ശബ്ദഗംഭീരമായ ആ സദസ്സിന്ന സ്പഷ്ടമായി കേൾക്കാവുന്ന ഒരു തേങ്ങിക്കരച്ചിലാണ്. ഹോകങ്ങളത്തിൽ അതി കക്കശമായ വജ്രായുധംപോലെ ധീരധീരയായ മധുര!—ഇതാ! ഇവിടെ മല്യാഹ്നസന്തപ്തയായ ലവലീവല്ലിപോലെ വാടിക്കുഴഞ്ഞു വിവശയായിരിക്കുന്നു. അവളുടെ ആ—താല്ക്കാലികസ്ഥിതി, ആ സദസ്യരെ—വിശേഷാൽ—പ്രശ്നകത്താവായ വൃദ്ധമന്ത്രിയെ വല്ലാതെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹം അടുത്തുചെന്നു കുമാരിയെ സാന്ത്വനംചെയ്തുകൊണ്ട്, തന്റെ അഭിനിവേശം അനുരൂപനായ മറെറാരു യുവാവിലാണെന്ന് അന്വേഷിപ്പാനാണ് പിന്നീടൊരുങ്ങിയത്. ആദ്യം സുദശന ഹൃദയം പരിശോധിപ്പാൻ ഉപയോഗിച്ചഈ പ്രശ്നാ

യുധം, പ്രസൂനപേശലമായ ഈ സുകമാരീഹൃദയത്തിൽ പ്രയോഗിക്കേണ്ടിയിരുന്നില്ലെന്ന് പാശ്ചാത്താപപൂർവ്വം പലവട്ടം അനുസ്മരിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പരുങ്ങിനില്ക്കുകയായിരുന്നു. മന്ത്രിയുടെ ആ മൌഢ്യസ്ഥിതികണ്ടു മഹാരാജ്ഞി സിംഹാസനത്തിൽനിന്നും എഴുന്നീററ് മെല്ലെ മകളെ സമീപിച്ചു തഴുകിയുംകൊണ്ട് ഇങ്ങിനെപറഞ്ഞു.

രാജ്ഞി:- മകളെ! നിൻറ അത്യഗാധമായ ഹൃദയത്തിൽ അതി സൂക്ഷ്മമായി ലയിച്ചുകിടക്കുന്ന അഭിപ്രായരത്നം ആരാഞ്ഞെടുപ്പാനാണ് മഹാനുഭാവനായ പ്രധാന മന്ത്രി ഇത്രയും ശ്രമിച്ചത്. വത്സെ! മന്ത്രിയുടെ ചോദ്യത്തിന്നു നിൻെറ ആ താല്ക്കാലികനില നിശ്ശബ്ദമായി കൊടുത്ത മറുപടി വേണ്ടതിലും കവിഞ്ഞു—അദ്ദേഹത്തെ മാത്രമല്ല ഈ സദസ്യരെ ആകമാനം വല്ലാതെ വ്യാകലപ്പെടുത്തി. എന്നാൽ—ആയുഷ്മതി! ഈ സംഗതിയിൽ ഇത്രയും നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നത് വേറൊന്നുകൊണ്ടും അല്ല. വാർദ്ധക്യഗ്രസ്തരായ ഞാനും മഹാരാജാവും ഞങ്ങളുടെ വാത്സല്യഭാജനമായ-ഏകസന്താനമായ-നിൻെറ ശ്രേയസ്സിൽ അത്യൌത്സുക്യത്തോടുകൂടിയിരിക്കുകയാണ്. ഞങ്ങളുടെ ലഘുവായ ആയുശ്ശേഷത്തിന്നിടയിൽതന്നെ നിന്നെ അനുരൂപനായ ഒരു വരനിൽ സമർപ്പിച്ചു കൃതാർത്ഥത അടയേണ്ടതാണല്ലൊ.

ചക്രവർത്തി:- കുഞ്ഞെ! നിന്നിൽനിന്നു ഞങ്ങൾ സദാ അനുഭവിച്ചുംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സ്വഭാവമാധുര്യം അപ്രധൃ

ഷ്യവും സാധാരണ പെൺകിടാങ്ങളിൽ അസംഭാവ്യവുമാകുന്നു. സ്വന്തകാര്യം വേണ്ടതിൻവണ്ണം നിർവ്വഹിക്കത്തക്ക കരുത്ത് നിന്നിൽ ധാരാളമുണ്ട്. അതുകൊണ്ടാണ് പ്രസ്തുത വിഷയത്തിൽ ഹൃദയം അറിവാൻ നിന്നെ ഈ ബന്ധുവർഗ്ഗം അലട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നത്. എന്നാൽ സുദർശനകുമാരനെ നമ്മുടെ പെരുമാററം പോലെ ലോകം ഞങ്ങളുടെ ഔരസപുത്രനായി കണക്കാക്കാതിരുന്നതുകൊണ്ടാണ് ഇത്രയും കുഴപ്പത്തിന്നിടയായത്. ആ സാഹോദര്യബന്ധംതന്നെ നിങ്ങളും പ്രബലമായനുവർത്തിച്ചുപോന്നതിൽ ഇങ്ങു സന്തോഷമേയുള്ളൂ.

മന്ത്രി:- വത്സെ! ഇനി ഒരഭിപ്രായവുംകൂടി ഞങ്ങൾക്കറിയേണ്ടതായുണ്ട്. ഭവതി നിത്യബ്രഹ്മചാരിയാണ് എങ്കിലും ഒരു ഗൃഹണീധർമ്മത്തെ സ്വീകരിച്ചുകാണ്മാനുള്ള ഞങ്ങളുടെ ആഗ്രഹം ഫലവത്താക്കത്തക്ക മാർഗ്ഗം ഭവതി മറവുവിധത്തിൽ കണ്ടുവെച്ചിട്ടുണ്ടോ?

മധുര:- അധോമുഖിയായി നിന്നു കരഞ്ഞുംകൊണ്ട് പറഞ്ഞു:— അതിന്നു ശരിയായ ഒരു മാർഗ്ഗം വെട്ടിത്തുറന്നിരുന്നു — ആ രാജമാർഗ്ഗം ഇപ്പോൾ കല്ലിട്ടുമൂടി നശിപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

ചക്രവർത്തി:- ആരാണ് മകളെ ആ മാർഗ്ഗം നശിപ്പിച്ചത്?

മധുര:- അച്ഛാ! ആ കഴിഞ്ഞകഥ ഇനി പറഞ്ഞിട്ട് പ്രയോജനമില്ല. ഞാൻ കേവലം നിർഭാഗ്യവതിയാണ്.

മ. രാജ്ഞി:- അയ്യോ! മകളെ! ആരാണീ കഠിനകർമ്മം ചെയ്തത്? അതിൻെറ വാസ്തവം പറഞ്ഞു ഞങ്ങൾക്കും മനസ്സമാധാനമുണ്ടാക്കിത്തരു കുഞ്ഞെ!

മധുര:- അമ്മെ! ആ മാൎഗ്ഗം നശിപ്പിച്ചത്, ഇതാ! ഈ സിംഹാസനത്തിലിരിക്കുന്ന എൻെറ അമ്മാമൻ തന്നെയാണ്!

മന്ത്രി:- സസംഭ്രമം ദുൎല്ലക്ഷണനോടു ചോദിച്ചു:— അല്ലയോ മഗധരാജ! അങ്ങന്നെന്താണ് ഞങ്ങളുടെ പ്രിയ വത്സയെ ഒന്ന് പ്രത്യേകം വേദനപ്പെടുത്തിയത്? ഇതു മഹാ കഷ്ടമായല്ലൊ!

ദുൎല്ലക്ഷണൻ:- ഹാവൂ! ഈ മധുരാ രാജ്യത്തിന്നും മധുരയ്ക്കും ഞാൻതന്നെയാണ് കഷ്ടപ്പാടുകളെല്ലാം ഉണ്ടാക്കിയത്. എന്നാൽ കരുതിക്കൂട്ടി എൻെറ ഈ മരുമകളെ വധിക്കുവാൻ ഞാൻ ഒരുങ്ങിയതും വാസ്തവമാണ്. ആ മത്സരബുദ്ധി എന്നെ പററിച്ചു! മറെറാരപരാധവും എൻെറ അറിവിൽപെട്ടു ചെയ്തതായി തോന്നുന്നില്ലല്ലോ.

മധുര:- എനിക്കൊന്നുമാത്രമെ അമ്മാമനോടറിയിക്കേണ്ടതായുള്ളു. അതി ബലിഷ്ഠമായി എൻെറ ദേഹത്തിൽ ലയിച്ചുകിടക്കുന്ന ജീവനെ വലിച്ചെടുപ്പാൻ

അങ്ങയുടെ അസ്ത്രങ്ങൾക്ക ശേഷിയുണ്ടായില്ലല്ലോ എന്നമാത്രം.

ദുഃഷ്:- വത്സെ! ഞാൻ ചെയ്ത അപരാധങ്ങൾക്കെല്ലാം അതി പരാക്രമവും കാരുണ്യവും നിറഞ്ഞ എൻെറ മരുമകളും സുദർശനകുമാരനും എനിക്ക മാപ്പുതന്നു കഴിഞ്ഞു. ഇനിയും എന്നെ വേദനപ്പെടുത്തുന്നത് കഷ്ടമാണ്.

മധുര:- അമ്മാമൻെറ ഈ പാശ്ചാത്താപവേദനക്കുള്ള മറുകര ഞാൻ കാണുന്നില്ല. എൻെറ മംഗല്യസൂത്രം വേണ്ടെന്നുവെച്ചതിന്നും കാരണം എൻെറ അമ്മാമൻ തന്നെയാണെന്ന ഞാൻ തെളിയിച്ചുതരാം.

ചക്രവത്തി:- മകളെ! ആ വത്തമാനം കേൾക്കുവാൻ ഞെങ്ങൾ ശ്രദ്ധയോടുംകൂടി ഒരുങ്ങിയിരിക്കുകയാണ്.

മധുര:- അച്ഛാ! വാസ്തവം ഞാനുണത്തിക്കാം:- ഞങ്ങൾ ഗുരുകുലാശ്രമത്തിൽ വിദ്യാത്ഥിജീവിതംനയിച്ചുപോന്നിരുന്നകാലം, ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ സഹോദരസുദർശനൻ ചമത അന്വേഷിച്ചു അടുത്ത വനത്തിൽ ചെന്നിരുന്നു. അദ്ദേഹം പതിവിലധികം താമസിച്ചു — അസ്തമാനത്തിന്നുശേഷവും മടങ്ങിവന്നുകാണായ്കയാൽ അദ്ദേഹത്തെത്തിരഞ്ഞുകൊണ്ട് ഞാൻ തനിയെ ആ വനത്തിലേക്ക പുറപ്പെട്ടു. ചന്ദ്രികാസുന്ദരമായ ആ രാത്രിയിൽ മാഗ്ഗത്തിൽവെച്ചു അശ്വാരൂഢനായ ഒരു വീരഭടനെ

എനിക്കു കാണാറായി — അദ്ദേഹത്തിന്നു ജ്യേഷ്ഠൻെറ വിവരമെല്ലാമറിയാമായിരുന്നു. പരമകാരുണികനായ ആ മഹാപുരുഷൻ കുലനാമങ്ങളൊന്നും പറയാതെ എന്നെ ആശ്രമത്തിലേക്കുതന്നെ തിരിയെ കൊണ്ടുപോയിവിട്ട്, സ്വന്തം വഴിക്കും തിരിച്ചു. പിന്നീട് ആ മഹാരഥൻ എനിക്കു ദൃഷ്ടിഗോചരമായത് പോർക്കളത്തിൽവെച്ചു സുദർശനനാൽ വധിക്കപ്പെട്ടനിലയിലായിരുന്നു! ചന്ദ്രികാസുന്ദരമായ ആ രാത്രി എൻെറ മംഗല്യസൂത്രത്തിലുള്ള ആശാലതികയെ നട്ടുവളർത്തി-ഫലിക്കുന്നതിന്നുമുമ്പായിതന്നെ പോർക്കളം അതിനെ ചാമ്പലാക്കിക്കളഞ്ഞു! കഷ്ടം!

ദുർദ്ധർഷണൻ "ശിവ! ശിവ! മഹാദേവ! ഞാൻ ചെയ്ത മഹാപാപം!" എന്നു സിംഹാസനത്തോടുകൂടി മറിഞ്ഞുവീണു. വികാരസ്തബ്ധയായ ആ അന്തരീക്ഷത്തിലേക്കു ഒരു കവിഹൃദയത്തിന്നു എത്തിച്ചേരുവാൻ കേവലം പ്രയാസമാണ്. ചക്രവർത്തിയും മഹാരാജ്ഞിയും ബന്ധുവർഗ്ഗങ്ങളും അനർഗളമായൊഴുകുന്ന അശ്രുധാരകളാൽ നനഞ്ഞ കവിൾത്തടങ്ങളെ കൈത്തലങ്ങളേക്കൊണ്ട് താങ്ങി നിശ്ശബ്ദമായി നിലകൊള്ളുന്നു! മധുരയാകട്ടെ—തേങ്ങിത്തേങ്ങി കരഞ്ഞുകൊണ്ട്, അമ്മയുടെ മടിയിൽ തലവെച്ചു നെടുവീർപ്പിടുന്നു! വികാരവ്യാമോഹിതമായ ആ സദസ്സിനെ തട്ടിയുണർത്തി സമാശ്വസിപ്പിക്കുവാനോ എന്നു

തോന്നുമാറ്, ചേലാഞ്ചലങ്ങളേയും ഉത്തരീയങ്ങളേയും മെല്ലെ പിടിച്ചിളക്കിക്കൊണ്ട്, ഇളക്കാററുകൾ മാത്രം അവിടെ പതുക്കെസ്സഞ്ചരിച്ചു. ഈ വ്യാമോഹത്തിന്നു തലതാഴ്ത്താതെ, രണ്ടു വീരപുരുഷന്മാർ ആ സദസ്സിലുണ്ടായിരുന്നത്, വൃദ്ധനായ പ്രധാനമന്ത്രിയും, സുദർശനകുമാരനുമല്ലാതെ മററാരുമല്ല. ആ സദസ്സിനെ നോക്കി മന്ത്രി പറഞ്ഞു:— "അതീതകാര്യാനുശയേന കിംസ്യാ-ദശേഷവിദ്വജ്ജനഗർഹിതേന" കഴിഞ്ഞകഥ കഴിഞ്ഞു പശ്ചാത്താപത്തിൽക്കൂടി എത്രതന്നെ എത്തിനോക്കിയാലും പോയതു കണ്ടുകിട്ടുമോ? – എന്നു ദുഃഖഷ്ണനെ ശീതോപചാരംചെയ്യുന്നതിനിരുത്തി ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

ചക്രവർത്തി:- സഖെ! ധർമ്മവ്രത! ശാശ്വതമായ പ്രകൃതിധർമ്മത്തിൽ അന്യന്മാരാൽ ആരോപിപ്പിക്കപ്പെട്ടുന്ന കളങ്കം ബാധകമല്ലെന്നിപ്പോൾ തെളിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. സൂര്യചന്ദ്രന്മാരുടെ ഗ്രഹണങ്ങൾ ആയതിന്നുദാഹരണങ്ങളാണല്ലോ. എൻെറ പ്രിയവത്സ മധുരയുടേയും എൻെറ സ്യാലപുത്രനായ പെരുരസനകുമാരൻെറയും പരസ്പരവിവാഹം നിസർഗ്ഗധർമ്മപ്രതിഷ്ഠിതമാണ്. അതിനെ നാം കാംക്ഷിക്കുകയുംചെയ്തു! അഹോ! കഷ്ടം! ഇനിയെന്ത്!

ധർമ്മവ്രതൻ:- മഹാരാജ! വന്നതോ വന്നു! "ഗതാസൂനഗതാസൂംശ്ചനാനുശോചന്തി പണ്ഡിതാഃ" എന്ന് സുദർശനനെ നോക്കി ചിരിച്ചു.

സുദൎശനൻ:- പ്രിയപ്പെട്ട അച്ഛാ! അമ്മെ! ശത്രുവിൻെറ ആയുധത്തിൽനിന്ന എന്നെ ദൈവം രക്ഷിച്ചു! വ്യാഘ്ര മുഖത്തിൽനിന്ന അങ്ങയുടെ ധൎമ്മം രക്ഷിച്ചു! പ്രകൃതി ദേവി ഉപദേശിക്കുന്ന ധൎമ്മാധൎമ്മ വ്യവസ്ഥകളെ കണ്ടു പഠിക്കുവാൻ ശേഷിയുള്ള മനുഷ്യൻ ചരാചരങ്ങളുടെ സംഹാരം കാലധൎമ്മത്തിന്ന വിട്ടുകൊടുത്തും, സംഹാരം വരെ അവയ്ക്കുള്ള രക്ഷാധൎമ്മം മാത്രം താൻ സ്വീകരിച്ചും വൎത്തിക്കണം എന്ന ഒരുപദേശമാണ് അച്ഛനിൽനിന്നും, എൻെറ ഇതേവരേയുള്ള ജീവിതത്തിൽ നിന്നും എനിക്കു ഗ്രഹിക്കാറായിട്ടുള്ളത്. കഴിയുന്നത്ര ആ ധൎമ്മത്തെ ഞാൻ ദീക്ഷിച്ചുപോരുന്നുമുണ്ട്. അതു കൊണ്ട് അച്ഛനും അമ്മയും ബന്ധുവൎഗ്ഗവും അത്യാശയോടുകൂടി പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്ന കാൎയ്യം ഏതോ, ആയത് ഇപ്പോഴും നിൎവ്വഹിപ്പിക്കുവാൻ ഞാൻ ഇതാ! സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

എന്നാൽ ഈ മധുരാ രാജ്യത്തെ അക്രമമായി കൈവശപ്പെടുത്തുവാൻ ഈ മഗധരാജാവ് സമരത്തിന്നായച്ച ഇദ്ദേഹത്തിൻെറ ആസങ്കല്പിതപുത്രനെ ഈ സുദൎശനൻപോക്കളത്തിൽവെച്ചു കൊന്നുകളഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ആ പുത്രനോ ഈ മഗധേശ്വരനോ ഈ ധൎമ്മധ്വജചക്രവൎത്തിയുടെ രാജ്യം യുഗയുഗാന്തരങ്ങളിൽ പോലും സ്വാധീനപ്പെടുന്നതല്ല.

എൻെറ പ്രിയ സഹോദരി, ഇന്നത്തെ ഉത്തമ സ്ത്രീരത്നം! എൻെറ ബഹിസ്ഥിത പ്രാണനാഥിയായ മധുരാ രാജകുമാരിയുടെ സങ്കല്പിത പ്രാണേശ്വരൻ ഇപ്പോഴും ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടെന്നു് ഞാൻ സധൈര്യം പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ:—

ആ ധീരോദാത്തൻെറ പ്രസന്നഗംഭീരമായ സംഭാഷണത്തിൽ സദസ്യന്മാർ അത്ഭുതപരവശരായിരിക്കെ, ആരും അറിയാതെ അവിടെനിന്നും കടന്നുപോയ വൃദ്ധമന്ത്രിയോടൊപ്പം, രാജോചിതങ്ങളായ അലങ്കാരങ്ങൾ ധരിച്ചു, രഥാരൂഢനായ പൌരസേനകുമാരൻ ആ സദസ്സിൽ പ്രത്യക്ഷനായി. രാജസദസ്സിൽ ജയജയഘോഷം മുഴങ്ങി—ചക്രവത്തിയും മഹാരാജ്ഞിയും ഹഷാശ്രുതൂകി സുദശ്നനേയും പൌരസേനനേയും ഗാഢാലിംഗനംചെയ്തു മാറിമാറി മടിയിൽ ഇരുത്തി മൂൎദ്ധാവിൽ ചുംബിച്ചു.

മധുരയാകട്ടെ ഭക്തിഗൽഗദങ്ങളായ ചില വാക്കുകളോടുകൂടി സുദശ്നപാദങ്ങളിൽ വീണു വന്ദിച്ചു.

പുളകം കൈക്കൊണ്ടു് സ്തബ്ധരായിരിക്കുന്ന ബന്ധുവഗ്ഗങ്ങൾ — "സ്വപ്നമോ മായയോ ചിത്തഭ്രാന്തിയോ!" ഏതായാലും ഒരു നവീന സ്വഗ്ഗദ്വാരത്തിൽ എത്തിച്ചേന്നു.

അതിന്നിടയിൽ പാശ്ചാത്താപാഗ്നിയിൽ വെന്തുനീറുന്ന ദുൎയ്യോധനൻ ഒരു ഭ്രാന്തൻെറമട്ടിൽ, സദസ്സിൽ

കാണപ്പെട്ടുന്നവരെയെല്ലാം സുദർശനഭ്രാന്ത്വാ വീണു നമസ്കരിക്കുവാനും അഭയം പറയുവാനും തുടങ്ങി.

ചക്രവർത്തി:- പൌരസേനനെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയുംകൊണ്ട് പറഞ്ഞു:— കുഞ്ഞേ! നാം കുമാരനെ രണ്ടാംവയസ്സിൽ കണ്ടുതയുള്ളു. എങ്കിലും ശങ്കതോന്നുകയാണ്! ഉണ്ണിയുടെ അച്ഛൻ യാതൊരു മുന്നറിവും തരാതെയാണ് ഈ മധുരാരാജ്യത്തെ ആക്രമിച്ചത്. അപ്പോൾ ഗത്യന്തരമില്ലാതെ വാർദ്ധക്യപരവശരായ ഞാനും നമ്മുടെ പത്നിയും ഭയപ്പെട്ടോട്ടുകയായിരുന്നു. അതിനിടയിൽ പെട്ടെന്ന് ഒരു യുവസന്യാസി ഒരു കനകരഥത്തോടുകൂടി ഓടിവന്ന് ഞങ്ങളെ അതിൽ കയററി ഹിമാലയത്തിൽ രാജർഷിമാരുടെ ആശ്രമത്തിൽ കൊണ്ടെല്പിച്ചു! ആ സന്യാസിയുവാവിൻെറ — ആ സുപ്രസന്നമായ — അതെ മുഖപത്മമാണല്ലൊ വത്സനും കാണുന്നത്! ഇതിലെ പരമാർത്ഥമെന്താണ്?

മന്ത്രി:- ചിരിച്ചുംകൊണ്ട് പറഞ്ഞു:— "തത്ത്വമസി" വാക്യത്തിൻെറ അർത്ഥം തന്നെ!

സുദർശ:- പൌരസേനനെ ആലിംഗനംചെയ്തും പറഞ്ഞു:- അത്രമാത്രമോ! — പ്രിയ വയസ്യൻ പൌരസേനകുമാരന്നു യുദ്ധത്തിലുള്ള വീര്യശൌര്യപ്രതാപങ്ങൾപോലെ തന്നെ ധർമ്മപരങ്ങളായ പല നേരമ്പോക്കുകളും ഉണ്ട്. സ്വന്തം പിതാവിൻെറ അധർമ്മങ്ങളോട് നിസ്സംബന്ധമായി

സധൈര്യം മല്ലിടുന്നതിലുള്ള പാടവത്തിൽ ഈ ധർമ്മ വീരൻ പ്രഹ്ലാദനാണ്! മധുരാ രാജ്യം ശത്രുക്കൾ കൊള്ള യിടുന്ന വിവരം, തീർത്ഥയാത്രാവസരത്തിൽ മൂകാംബി വെച്ചു ഒരു ഭ്രാന്തൻെറ വേഷത്തിൽ ഞങ്ങളെ ധരിപ്പി ച്ചതും മററും ഈ മഹാപുരുഷനല്ലാതെ മററാരുമല്ല.

പതിനഞ്ചാം അദ്ധ്യായം

(മഹാ ത്യാഗം)

മധുരാ പൌരസേനന്മാരുടെ വിവാഹമഹോത്സ വത്തോടുകൂടി ആ രാജധാനിയും സമസ്തരാജ്യവും ചാരിതാ ത്ഥ്യംനേടി സാർവ്വഭൌമകിരീടത്തെ ധർമ്മധ്വജൻെറ വാർദ്ധ ക്യം യുവരാജാവായ സുദർശനകുമാരൻെറ ചൈതന്യംതുളു മ്പുന്ന യുവത്വത്തിന്മേൽ ആരോഹിപ്പിപ്പാൻപോകുന്നു എന്ന രാജവിളംബരം മംഗളതൂർയ്യഘോഷേണ നാടെങ്ങും പുളകംകൊള്ളിച്ചു.

ആ രാജധാനിയാകട്ടെ ഭാവിചക്രവർത്തിയുടെ നവ ചൈതന്യത്തെ അനുകരിക്കുകയോ എന്നു തോന്നുമാറ് വി ശേഷമായി പരിഷ്കരിക്കപ്പെട്ടു. സുദർശനകുമാരൻെറ ബ ലിഷ്ഠങ്ങളായ സുവർണ്ണബാഹുദണ്ഡങ്ങൾക്കു സമം, നവീകൃ തങ്ങളായ മതിലുകളാൽ ആ പട്ടണം സുരക്ഷിതമായി. അദ്ദേഹത്തിൻെറ പ്രസന്നമധുരവും അതിഗംഭീരവുമായ ഹൃദയംപോലെ പത്മാകരങ്ങൾ സുരഭിലങ്ങളായി പരി

ലസിച്ച നീലമേഘചുംബിയും അത്യുന്നതവുമായ ഹേമ ഹർമ്മ്യസമൂഹം സുദർശനദിവ്യവിഗ്രഹത്തെ അനുകരിച്ചു വിളങ്ങി. ആ വീരകേസരിയുടെ പൌരുഷാഗ്നികുണ്ഡല ത്തിൽനിന്നു ഉച്ചൈസ്തരമായുയൎന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന തേജോ നാളങ്ങളോ എന്നു തോന്നുമാറ് പ്രശോഭിക്കുന്ന അസംഖ്യം സുവൎണ്ണദ്ധ്വജങ്ങളിൽ, തത്സന്നിധാനം വിട്ടുമാറാനുള്ള മു ടികൊണ്ടുകീൎത്തിശകലങ്ങളെന്നോണംവിചിത്രപതാകകൾ പാറിക്കളിക്കുകയായി. ആ ധൎമ്മവീരന്റെ വിവിധധൎമ്മവി ലാസങ്ങൾ മൂൎത്തങ്ങളായതോ എന്നു തോന്നുമാറ് ഋഷിവാ ടങ്ങൾ, രാജമന്ദിരങ്ങൾ, അതിഥിഗൃഹങ്ങൾ, ഭോജനശാ ലകൾ, നാടകശാലകൾ, സഭാനിലയങ്ങൾ, തുടങ്ങിയ എ ല്ലാ ഏൎപ്പാടുകളും മധുരാ രാജ്യത്തിൽ സമ്പൂൎണ്ണങ്ങളായി.

അതി ദീൎഘവും അതി വിശാലവും വിചിത്രാല ങ്കാരങ്ങളെക്കൊണ്ട് മനോഹരവുമായ പട്ടാഭിഷേകമണ്ഡ പം സുദൎശനീയമാംവണ്ണം സവിശേഷം ജനങ്ങളെ ആക ൎഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. നവരത്നഖചിതമായ ഒരു കനകസിം ഹാസനം ആ ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിന്റെ ശോഭയെ പ തിന്മടങ്ങു വൎദ്ധിപ്പിച്ചു ജാജ്വല്യമാനമായി സ്ഥിതിചെയ്തു.

പുരോഹിതൻ ഭഗവാൻ മംഗല്യമഹൎഷിയും ശി ഷ്യവൎഗ്ഗവും മുൻകൂട്ടിത്തന്നെ ആ രാജധാനിയെ പാവനയാ ക്കിചെയ്തു. മഹാനുഭാവനായ ധൎമ്മധ്വജൻ അഭിവാദ്യംചെ യ്തു അഭിഷേകത്തിനുവേണ്ടുന്ന സാമഗ്രികളേക്കുറിച്ചുണ

ത്തിയപ്പോൾ, ആ കലാപതി, ശ്രീരാമാഭിഷേകത്തിന്ന ദശരഥേന്ദ്രനോട്ട വസിഷ്ഠമഹർഷി അരുളിച്ചെയ്ത ഉപദേശം തന്നെ എടുത്തുദ്ധരിച്ചു.

"കേൾക്ക! നാളെപ്പുലർകാലെ ചമയിച്ചു,
മൈക്കണ്ണിമാരായ കന്യകമാരെല്ലാം
മദ്ധ്യകക്ഷേ പതിനാറുപേർനില്ക്കണം
മത്തഗജങ്ങളെ പൊന്നണിയിക്കണം.
ഐരാവതകലജാതനാം നാല്ക്കൊമ്പ-
നാരാൽവരേണമലങ്കരിച്ചുകണ്ടെ.
ദിവ്യനാനാതീർത്ഥവാരിപൂർണ്ണങ്ങളായ്-
ദിവ്യരത്നങ്ങളമൂർത്തി വിചിത്രമായ്,
സ്വർണ്ണകലശസഹസ്രം മലയജ-
പർണ്ണങ്ങൾകൊണ്ടുവായ്കെട്ടിവെച്ചീടണം.
പുത്തൻപുലിത്തോൽവരുത്തുക! മുന്നിഹ
ഛത്രം സുവർണ്ണദണ്ഡം മണിശോഭിതം.
മുക്താമണിമാല്യപ്പരാജിതന്നിർമ്മല-
വസ്ത്രങ്ങൾ, മാല്യങ്ങളാഭരണങ്ങളും
സൽകൃതന്മാരാംമുനിജനംവന്നിഹ-
ന്നില്ക്ക! കുശലപാണികളായ്സന്തോരെ.
നർത്തകിമാരോട്ടു വാരവധൂജനം
നർത്തക,ഗായക,വൈണികവർഗ്ഗവും
ദിവ്യവാദ്യങ്ങളെല്ലാംപ്രയോഗിക്കണെ-

മുച്ചീശചരാങ്കണെനിന്നുമനോഹരം!
ഹസ്തപ്രശചപത്തിരഥാദിമഹാബലം-
വസ്ത്രാദ്യലങ്കാരമോടുവന്നിടണം.
ഭൂപാലരെയും വരുവാൻനിയോഗിക്ക!
ശോഭയോടെ രാഘവാഭിഷേകാൎത്ഥമായ്."

എന്നീ വസിഷ്ഠവാക്യത്തിൽ ഒടുവിലത്തെ വരിയിൽ:—ശോഭയോ"ടിക്ഷമാരാഭിഷേകാൎത്ഥമായ്" എന്നത് മാത്രം മംഗല്യപ്രമഹൎഷി തിരുത്തിപ്പാടി. അങ്ങിനെ ചക്രവൎത്തി എല്ലാ സംഭാരങ്ങളും വിധിക്കനുസരിച്ച തെയ്യാറാക്കിച്ചു. അഭിഷേകമുഹൂൎത്തം സമീപിച്ചു. ഭഗവാൻ പുരോഹിതനോടൊപ്പം ഋഷിഗണങ്ങൾ സന്നദ്ധരായി. രാജാക്കന്മാർ യഥോചിതം ആസനങ്ങളെ അലങ്കരിച്ചു—മന്ത്രിവൃന്ദങ്ങൾ പിന്നണിയിൽ ഏകാഗ്രചിത്തരായി വന്നുനിരന്നു—പൌരന്മാർ ഭക്തിപുരസ്സരം കൂപ്പുകൈകളോടുകൂടി എങ്ങും നിലകൊണ്ടു—ധൎമ്മധ്വജചക്രവൎത്തിയും, പത്നിയും, സുദൎശനകുമാരനും, പൌരസേനകുമാരനും, മധുരാകുമാരിയും, മഗധരാജാവും, ഉജ്ജയിനി മഹാരാജാവും പ്രത്യേകം രാജകുഡുംബസമേതം സിംഹാസനസമീപം പ്രശാന്തരായി വിളങ്ങി—മംഗല്യതൂൎയ്യഘോഷങ്ങൾ മുഴങ്ങി—സംഗീതനൃത്തനാട്യങ്ങൾ തുടങ്ങി—ദേവാലയങ്ങളിൽ ഘണ്ടികകൾ കിലുങ്ങി—ഹോമധൂമങ്ങളുടേയും, വാസനാദ്രവ്യങ്ങളുടേയും, പുഷ്പമാല്യങ്ങളുടേയും സൌരഭ്യധോരണികൾ എങ്ങും തിങ്ങിവിങ്ങി.

മംഗല്യമഹൎഷി യഥാവിധി കൎമ്മങ്ങളെല്ലാം നടത്തി, ധൎമ്മധ്വജനിൽനിന്നു ചക്രവൎത്തികിരീടം ആദരവുരസ്സരം വാങ്ങി, ദിവ്യവസ്ത്രാലങ്കാരഭൂഷിതനായ സുദൎശനകുമാരന്റെ ശിരസ്സിൽ ആയുരാരോഗ്യസൌഖ്യത്തെ ആശീൎവ്വദിച്ചുംകൊണ്ട് അലങ്കരിച്ചു. പ്രജകൾക്കെന്നും തണലേകുന്ന ആ കൊറ്റക്കുടയും ആ കിരീടത്തിന്ന് എത്രയും ഉപരി, എങ്ങും തൂവെള്ളിരശ്മികൾ പ്രസരിപ്പിച്ചുംകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീൎത്തിമണ്ഡലാകാരേണ പ്രകാശിച്ചു. സുപ്രസന്നമായ സുദൎശനമുഖത്തെ സേവിക്കുവാൻ സമീപിച്ച രണ്ടു ചന്ദ്രമണ്ഡലങ്ങളോ എന്നു തോന്നുമാറ്, ആലവട്ടങ്ങൾ ഇരുഭാഗവും മിന്നിത്തിളങ്ങി. ഏകശാസനാമുദ്രയായ കനകദണ്ഡം ആ പീവരബാഹുദണ്ഡത്തെ ആശ്രയിച്ചു—പൊൻകങ്കണങ്ങൾ കുലുങ്ങുന്ന വെൺചാമരങ്ങൾ അണിയണിയായി വീശി. സദസ്യരും സന്ദൎശകവൃന്ദവും പുളകപൂൎവ്വം ലാജവൎഷത്തോടുകൂടി ജയാരവം മുഴക്കി. സന്ദൎഭത്തിന്നനുഗുണമായി സുദൎശനചക്രവൎത്തി സിംഹാസനത്തിൽനിന്നെഴുന്നേററ്, തന്റെ ആചാൎയ്യദേവനേയും അച്ഛനമ്മമാരേയും ഒന്നാമതായഭിവാദ്യംചെയ്തു, സദസ്യരേയും മഹാജനങ്ങളേയും ഭക്തിപുരസ്സരം കൈകൂപ്പിപ്പറഞ്ഞു:—

സുദൎശനൻ:- മഹാജനങ്ങളെ! പ്രജാവത്സലനായ എന്റെ പ്രിയപിതാവിന്റെ വാൎദ്ധക്യത്തിന്നു വിശ്രമംകൊടു

പ്പാൻ മാത്രമാണ്, താതപാദൻെറ അനുഗ്രഹത്താൽ ബലവത്തരമായ ഈ ശിരസ്സ്, അത്യന്തദുർഭരമായ ഈ കിരീടത്തെ ഇപ്പോൾ വഹിക്കുവാൻ ഒരുങ്ങിയത്. പ്രജകൾക്കും രാജാവിന്നും വ്യക്തിത്വത്തിൽ വല്ല വ്യത്യാസവും തോന്നിപ്പോകുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതു കേവലം മൌഢ്യമാണ്. അധർമ്മത്തോടു മല്ലിടുവാനും ധർമ്മത്തെ സംസ്ഥാപിക്കാനും പ്രജകൾ തന്നെ ഏല്പിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു സുദുർവ്വഹമായ കണ്ടകിതമുദ്രയാണ് രാജമകുടം. രാജശബ്ദത്തിൻെറ അർത്ഥംതന്നെ പ്രജാരഞ്ജകനെന്നാണല്ലോ—അത്ര പ്രയാസമേറിയ ഭാരം ആഹ്ലാദത്തോടുകൂടി ഭവാന്മാർ ഈയുള്ളവൻെറ തലയിൽ കയററിയത് സബഹുമാനം നന്ദിയോടുകൂടി ഇതാ! ഞാൻ കൈക്കൊള്ളുകയും ചെയ്തു.

യാതൊരു ഫലേച്ഛയും കൂടാതെ സ്വധർമ്മത്തെ മുൻനിർത്തി യഥാശക്തി ലോകസേവനംചെയ്ത്, പരമപാദം പ്രാപിക്കുകയാണ് മനുഷ്യജന്മത്തിൻെറ പ്രധാനമായ ഉദ്ദേശം. ഈ തത്വം കരുണാശാലിയായ എൻെറ പൂജ്യപാദാചാര്യൻെറ ഉപദേശത്താലും പ്രിയ താതപാദൻെറ ആചരണപ്രചരണത്താലും, ഗ്രഹിച്ച് അനുഭവപ്പെടുത്തുവാൻ ഈയുള്ളവനു സാധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു സത്യം സപ്രശ്രയം പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു.

പരമ്പരാഗതമായ രാജസ്ഥാനാധികാരം ശ്രേഷ്ഠതരമാണെന്നത് അടിസ്ഥാനരഹിതമാണെന്നാണ്, പ്രജായത്തസിദ്ധാന്തവാദിയായ എന്റെ താഴ്മയേറിയ അഭിപ്രായം. എങ്കിലും ഇന്ന നിങ്ങൾ സദയം നമുക്കനുവദിച്ചുതന്നിട്ടുള്ള ഈ മാന്യപദവിക്ക ആ നിലക്കും ഇവൻ അനൎഹനാണ്!—എന്തെന്നാൽ—എന്റെ ജനയിതാക്കളായ പ്രിയ മാതാപിതാക്കന്മാരിൽനിന്നും സംഗതിവശാൽ ഞാൻ വിട്ടുപിരിയുവാൻ ഇടവന്നിട്ടുള്ളതും നിങ്ങളിൽചിലർ അറിയാത്തതല്ല—അങ്ങിനെ അനാഥനിലയിൽ ഭാഗ്യാതിരേകംകൊണ്ട് എന്നെ രക്ഷപ്പെടുത്തിയതിൽ കൃതജ്ഞതാപൂൎവ്വമായ ഒരു വമ്പിച്ച കടപ്പാടാണ് ഈ മാന്യ രാജവംശത്തോട് എനിക്കുള്ളത്.

എന്റെ പ്രിയ കനീയസി മധുരയുടെ വിവാഹബന്ധത്തിന്ന മുമ്പായിതന്നെ ഗാൎഹസ്ഥ്യം അംഗീകരിക്കേണ്ടതിലേക്ക് ഈ രാജകുഡുംബം എന്നെ സകൌതുകം നിൎബ്ബന്ധിക്കകയുണ്ടായി. അതിനെ ഞാൻ സവിനയം പ്രതിഷേധിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ആയതിൽ വേറെ ദുൎഘടങ്ങൾ നേരിടുവാൻ വഴിയുണ്ട്. ഇന്നത് അഭിലഷണീയമായി തോന്നാമെങ്കിലും കാലാന്തരത്തിൽ എന്റെയോ പ്രിയ സഹോദരിയുടേയോ സന്താനപരമ്പര നാമമാത്രക്ഷാത്രം വഹിച്ചുകൊണ്ട്, അന്യോന്യവൈരത്തോടുകൂടി അലഞ്ഞുനടക്കേണ്ടിവരും — അഥവാ — ഏററവുമുട്ടി ഒരു "മഹാഭാരതകോലാഹല"ത്തിനിടവരുത്തിയെന്നും വരാം

അനിവാൎയ്യമായ മറെറാരധമൎണ്ണത എനിക്കുള്ളത്—ഇപ്പോഠം എന്റെ പ്രിയസഹോദരിയുടെ പ്രേയാനായി പ്രശോഭിക്കുന്ന എന്റെ മാന്യമിത്രമായ ഈ മഹാനുഭാവനോടാണ്. കഠിന വിദ്വേഷത്തോടുകൂടി തന്റെ അച്ഛൻ എന്നെ നിഗ്രഹിപ്പാനയച്ച ഗുണ്ഡഭടനെ സംഹരിച്ചു എന്നെ രക്ഷിച്ച പ്രാണദാതാവാണ് ഈ മഹാപുരുഷൻ. അതുകൊണ്ട് — ചുരുക്കിപ്പറയാം — സൎവ്വഥാ ഈ കിരീടത്തിന്, ഈ വമ്പിച്ച സാമ്രാജ്യത്തിന് എല്ലാംകൊണ്ടും അൎഹനായിട്ടുള്ളത് എന്റെ പ്രിയ വയസ്യൻ പൌരസേനനാണെന്നാണ് എനിക്കു നിങ്ങളെ അറിയിക്കാനുള്ളത്. ഭവാദൃശന്മാരുടെ ആദ്യന്തസമ്പൂൎണ്ണമായ അഭിപ്രായഗതിയാണ് ഈ വിഷയത്തിൽ ഞാൻ സോല്ക്കണ്ഠം പ്രതീക്ഷിക്കുന്നത്.

* * * * * * * *

നിരാവൃതമായ അന്തരീക്ഷമണ്ഡലത്തിൽനിന്നു തട്ടിവിട്ട ഗംഭീരമായ ഇടിമുഴക്കം, അപ്രതീക്ഷിതമായ സ്വദൎശനപ്രസംഗം ആ വമ്പിച്ച പുരുഷാരത്തെ വേണ്ടതിലധികം പ്രക്ഷുബ്ധമാക്കി—മഗധരാജാവിൻകട്ടെ—ആ കോലാഹലത്തിന്നിടയിൽ വീണ്ടും സ്വന്തം അപരാധഖഡ്ഗത്തിന്റെ വെട്ടേററ്,—എന്നോ പിറുപിറുത്തുംകൊണ്ട് തലകുടിച്ചു!. ക്ഷോഭാകുലനായ വൃദ്ധചക്രവൎത്തി, വിറച്ചുംകൊണ്ടെഴുന്നീററ് "അഹോ! മന്മദേമകം! അഹോ!

മമ്മഭേദകം! ഞാനിപ്പോഠം ഇതാ! ഉഭയഭ്രഷ്ടനായി!" എന്നുച്ചത്തിൽ നിലവിളിച്ചു.

മന്ത്രി സന്ദോഹം പല വികാരസ്വാദങ്ങളോടുകൂടി സമുദ്രംപോലെ ഒന്നിളകിമറിഞ്ഞു. പൌരസംമൂഹങ്ങളുടെ ഗൽഗദഗൽഗങ്ങളായ ദൈന്യവിലാപങ്ങളെ ആ വൃദ്ധൻ പ്രധാനമന്ത്രി കയ്യുയത്തി നിഷേധിച്ചു നിശ്ശബ്ദമാക്കി. പെട്ടെന്ന് ഉജ്ജയിനിമഹാരാജാവ് എഴുന്നീററ്, ധമ്മധ്വജചക്രവത്തിയോട് ശാന്തസ്വരത്തിലാണെങ്കിലും ധീരമായി പറഞ്ഞു:—

ഉജ്ജ: മ: രാ:- പൂജ്യപാദനായ മഹാരാജ! നമുക്ക് ചിലതു പ്രസ്താവിക്കാൻ തോന്നുന്നതിന് സദയം അനുവദിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ട് — നമ്മുടെ പ്രിയ ഭാഗിനേയൻ സുദൾനകമാരന്ന് അങ്ങ് ആപൽബന്ധുവാണ്. ആ അനാഥബാലനെ രക്ഷിപ്പാൻ സ്വന്തം സ്യാലൻെറ ബന്ധുത്വംകൂടി അറുത്തുകളഞ്ഞ്, അങ്ങ് അവനെ ഔരസപുത്രനായിത്തന്നെ അഭിമാനിച്ചു — അതിൻെറ ഫലമാണ് ഈ മഹാ സ്ഥാനപ്രദാനം. അങ്ങയുടെ കടമ അങ്ങ് നിറവേററി—ഇജ്ജയിനിക്കും തന്നിമിത്തം ചാരിതാത്ഥ്യം ഉളവായി. ഇപ്പോഠം ഇതാ! എൻെറ ഭാഗിനേയൻ സ്വന്തം ഒരു കടപ്പാടിനെ രേഖപ്പെടുത്തുന്നു! തൻെറ അച്ഛനേയും തൻെറ സാമ്രാജ്യത്തെയും ബലികഴിപ്പാനൊരുങ്ങി, യാതൊരു പ്രതിഫലേച്ഛയുമില്ലാ

തെ, ജീവകാരുണ്യാതിരേകം നിമിത്തം പൌരസേന കമാരൻ കാണിച്ചിരുന്ന ആ ത്യാഗധമ്മത്തിന്ന് കട പ്പെട്ടവനല്ലയോ എന്റെ ഭാഗിനേയൻ!? അങ്ങ് ഗാഢ മായാലോചിച്ചു സമാധാനിക്കൂ! യഥാത്ഥ ക്ഷാത്രധമ്മ ത്തിന്റെ ശക്തി അങ്ങ് അറിയാത്തതല്ലല്ലോ!

ഉജ്ജ: മന്ത്രി:- സുദശ്നകമാരൻ മറെറാരുകാൎയ്യംക്കൂടി സദ സ്സിന്റെ ആലോചനക്ക് സമപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട് അതായത്:- രണ്ടു സന്താനപരമ്പരകഠം തമ്മിൽ ഉണ്ടായേക്കാവുന്ന ഏറവുമുട്ടലാണ്. സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ യഥാത്ഥാവകാ ശിനി വാസ്തവത്തിൽ മധുരാകമാരിയാണ് – ആയതി നാൽ തത്സന്താനപരമ്പരക്കായിരിക്കണം ഭാവിയിൽ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അവകാശം.

വൃദ്ധമന്ത്രി:- രണ്ടു തീവ്രപ്രവാഹങ്ങഠംക്കിടയിൽ കുടുങ്ങി യ ആറുവഞ്ചിച്ചില്ലയുടെ അനുഭവമാണ്, ഈ വടം വലിയിൽ എനിക്കും മഹാരാജാവിന്നും. അഹോ! ഞെ ങ്ങഠം കഴങ്ങി! ഈ വിഷമഘട്ടത്തിൽ ഭഗവാൻ കല പതിയുടെ നിഷ്പക്ഷമായ വിധിയാണ്, സവ്ക്കും ഒരു പോലെ ആദരണീയമായി തീരാവുന്നത്.

ഗല്ല്യമഹഷി:- എന്നാൽ ഇനി എന്റെ അഭിപ്രായം പറയാം. മന്ത്രി ധമ്മവ്രതൻ പ്രസ്താപിച്ച രണ്ടു തീവ്ര പ്രവാഹങ്ങളെ ഞാനാദ്യം വിശദമാക്കാം. എന്റെ പ്രി യവത്സന്മാർ—സുദശ്നന്റെയും പ്രൌരസേനന്റെയും

രണ്ടു മഹാ ത്യാഗപരീക്ഷകളാണവ. ആ രണ്ടു ത്യാഗകാഞ്ചനങ്ങളുടെ മാററുരച്ചറിയേണ്ടുന്ന ഒരു ഉരക്കല്ലു മാത്രമായിരുന്നു മഗധരാജാവിന്റെ മാത്സര്യബഹളം. രണ്ടിനും ഒരുപോലെയായിട്ട് പൂർണ്ണവിജയം സിദ്ധിച്ചിട്ടുമുണ്ട്. എന്നാൽ സുദർശനന്റെ ത്യാഗം ഇതുവരെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടത് കേവലം അഭൌതികമായിട്ടാണ്. പൌരസേനന്റെ ത്യാഗത്തിന്ന് ഭൌതികസ്പർശം തട്ടീട്ടുണ്ട്. ആ സ്പർശംതന്നെയാണ് ഉദ്ധാരകമായിയെന്നു പ്രത്യക്ഷമാണല്ലോ. ആ പശ്ചാത്തലത്തിൽ സുദർശനാഭിപ്രായം ശരിയല്ലെന്നാണ് ഞാൻ സമർത്ഥിക്കുന്നത്.

പൌരസേനൻ:- പെട്ടെന്ന് പുഷ്പഭൂമിയിൽനിന്നെഴുന്നീറ്റു പറഞ്ഞു:- ഭഗവൻ! മഹർഷേ! അങ്ങയുടെ വിധി അടിയന്ന് ഒരു അശനിപാതമാണ്. അവിചാരിതമായിട്ടാണ് ഈ ഭൌതികസ്പർശം എന്നെ ബാധിക്കയുണ്ടായത്. ഞാൻ സുദർശനചക്രവർത്തിയുടെ പ്രാണത്രാണം ചെയ്തിട്ടുള്ളതിന്റെ ശിക്ഷയായിട്ടാണോ എന്റെ തലയിൽ ഭാരമേറിയ ഈ മുൾക്കിരീടം ചുമത്തുന്നത്? അതിന്റെ പ്രതിഫലം ആ മഹാപുരുഷനിൽനിന്നുതന്നെ രണ്ടിരട്ടിയായി എനിക്കു സിദ്ധിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഒന്നാമതു അസംബന്ധവും അനാശാസ്യവുമായ ഈ സമരത്തിൽ ഏർപ്പെട്ട എന്നെ അദ്ദേഹം ജീവനോടെ മടക്കിവിട്ടു!

പോരേ:- തന്റെ അച്ഛനെക്കൂടി നിഗ്രഹിച്ച-ഇന്ന

പോര — തന്റെ അച്ഛനെക്കൂടി നിഗ്രഹിച്ച ഇന്നത്തെ ലോകരാവണനായ എന്റെ അച്ഛനെപ്പോലും തീൎന്റെ വിജയലക്ഷ്മിക്ക ബലികഴിക്കാതെ-അഭയം കൊടുത്തു രക്ഷിച്ചപോരത്തു! ഇതിൽപരം എന്തു പ്രതിഫലമാണ് എനിക്ക ലഭിക്കേണ്ടത്!

മധുര:- ഭഗവാനേ! എന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ സുദൎശനചക്രവൎത്തി അമ്മാമൻ ദുഷ്ടനെ ഇപ്പോഴം കൊല്ലാതെ കൊന്നു! ആ വിധം ഒരു തീവ്രവേദന എപ്പോഴം ഇതുവുള്ള വള്ളര അനുഭവിക്കേണമെന്നോ അങ്ങ് വിധിക്കുന്നത്?

മംഗ: മഹഷി:- വത്സേ! രാജകുമാരി! ഭവതിയുടെ അന്തൎഗ്ഗതത്തിൽ കടന്നുകൂടിട്ടുള്ള ഭീതി എനിക്ക മനസ്സിലായി! ആയത് ശങ്കിക്കേണ്ടതില്ല. ഇതുനിമിത്തം ഒരിക്കലും നിങ്ങളുടെ സൗഹാൎദ്ദബന്ധത്തിന്ന് യാതൊരു വൈകല്യവും ഉണ്ടാവുന്നതല്ലെന്ന്! ആശീൎവ്വാദപൂൎവ്വം ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു! വത്സ! പൌരസേന! കാൎയ്യത്തിന്റെ വാസ്തവം ഉജ്ജയിനി മഹാരാജാവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രധാനമന്ത്രിയും മുഖേന അങ്ങെക്ക മനസ്സിലായിട്ടുണ്ട്. സുദൎശനകുമാരനെ ലുള്ള ഭക്തിക്കോ ബഹുമാനത്തിന്നോ കുറിടിച്ചാൽ തട്ടിയെക്കുമോ എന്നു വ്യാമോഹമാണ് അങ്ങെയുടെ ഈ വിവേകത്തെ കബളിച്ചത്. നിങ്ങളുടെ പരസ്പരപ്രേമം എപ്പോഴം നിരുപാധികമാണെന്നു ധരിച്ചാൽ മതി.

മധുര:- ഭഗവൻ! ഇനി മറെറാരു തീവ്രഭയം എനിക്കുള്ളത്—ഈ സാമ്രാജ്യകിരീടത്യാഗത്തിന്നുശേഷം ജ്യേഷ്ഠന്റെ അസാന്നിദ്ധ്യദുഃഖംകൂടി ഞങ്ങൾ അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നേക്കുമോ എന്നാണ്.

പൌരജനങ്ങൾ:- നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു:- മധുരാദേവിയുടെ അഭ്യർത്ഥന ഞങ്ങൾക്കുകൂടിയുള്ളതാണ്.

മംഗഃ മഹർഷി:- വത്സെ! നിന്റെയും പൌരജനങ്ങളുടെയും അഭിപ്രായംതെററി നടക്കരുതെന്ന് ഞാൻതന്നെ സുദർശനകുമാരനെ അനുശാസിക്കുന്നുണ്ട്. പണ്ട് രഘുരാജർഷിതന്റെ പുത്രൻ അജചക്രവർത്തിയുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം, സ്ഥലംവിടാതെ—രാജധാനിയിൽവെച്ചു തന്റെ വാനപ്രസ്ഥം ദീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് പുത്രനെ സഹായിച്ചു. അതേവിധംതന്നെ കുരുവൃദ്ധനായ ശാന്തനവനും സ്വപുരത്തിൽവെച്ചുതന്നെ ദീക്ഷ നിർവ്വഹിച്ചു കഥയും സുപ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. നിങ്ങൾക്കും പ്രജകൾക്കും സുദർശനകുമാരൻ അപ്രകാരം സഹായമാകുമാറ് ഇവിടെവെച്ചുതന്നെ വാനപ്രസ്ഥദീക്ഷ അനുഷ്ഠിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

അല്ലയൊ മഹാജനങ്ങളെ! ആകയാൽ—മഗധവും മധുരവും സിന്ധുവും ചേർന്ന ഈ വലിയ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സർവ്വാധിപത്യം സുദർശനകുമാരനിൽനിന്നും ഇപ്പോൾ ഈ മുഹൂർത്തത്തിൽതന്നെ—പൌരസേനകുമാര

ന്നിലും മധുരാ കുമാരിയിലുംകൂടി പകന്ന് ആ ദിവ്യ ദമ്പ തിമരെ സാർവ്വഭൌമപദവിയിൽ ഇതാ നാം വിധിപ്ര കാരം അഭിഷേകംചെയ്തുകൊള്ളുന്നു.

ആ സദസ്സിൽ ശംഖനാദത്തോടുകൂടി വാദ്യഘോ ഷം മുഴങ്ങി. പ്രജകളുടെ ആനന്ദസൂചകമായ ജയജയാ രവത്തോടുകൂടി പുഷ്പവൃഷ്ടിയും ലാജവർഷവും ഇടകലൎന്ന വഴിഞ്ഞുപൊഴിഞ്ഞു.

പതിനാറാം അദ്ധ്യായം

(വാനപ്രസ്ഥം)

അങ്ങിനെ അഭിഷേകമഹോത്സവം ആഘോഷ മായി കൊണ്ടാടി. പ്രശാന്തമായ ആ അന്തരീക്ഷത്തിൽ ഇതി കർത്തവ്യതാമൂഢനായ മഗധരാജാവ് പരിഭ്രാന്തനാ യി പെട്ടെന്നെഴുന്നീററ് പാശ്ചാത്തപിച്ചുകൊണ്ടിങ്ങിനെ പറയുവാൻ തുടങ്ങി.

ദുർലക്ഷണൻ:- അല്ലയോ അഭിവന്ദ്യ മഹാശയന്മാരെ! ഈ മഹാ സദസ്സിൻെറ പവിത്ര സന്നിധാനം യെവിധത്തി ലും ദർശിക്കുവാനൊ സമീപിക്കുവാൻ കൂടിയോ, അതി നീചമായ ദുഷ്കൎമ്മംകൊണ്ട്, ഇഹ പരാദയഭ്രഷ്ടനായ ഈയുള്ളവൻ ഏററവും അനൎഹനാണ് — എങ്കിലും "കരകാംകവിയുമാറായ് വെള്ള മേന്തുംകുളത്തിനൊരു

വഴി പരിരക്ഷയ്ക്കാവുവെക്കുന്നപോലെ" പശ്ചാത്താപത്തെ വാഗ്മേപെണ പുറത്തുചാടിക്കുന്നതുകൊണ്ട് എനിക്കൊരു ആശ്വാസവും അതു് അന്യക്കൊരു പാഠവും ആയിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടല്ലോ" എന്നു കരുതിയാണ് ഞാൻ ചിലതു പ്രലപിക്കാനാരംഭിക്കുന്നതു്. എന്നല്ല-മഹാത്മാക്കളുടെ സിദ്ധാന്തവും പശ്ചാത്താപത്തിന്നു് സിദ്ധൌഷധമാണെന്നും കേട്ടിട്ടുണ്ട്.

എൻെറ ദുർമ്മോഹത്തിൽനിന്നുദിച്ച അസാമാന്യമായ സാമ്രാജ്യദാഹം എന്നെക്കൊണ്ട് എന്തെല്ലാം കൊടിയോ നീചങ്ങളും അതിക്രൂരങ്ങളുമായ ദുഷ്കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യിച്ചു! നിരപരാധിനികളായ എത്ര സാധുസ്ത്രീകളെ ഇതു വിധവകളാക്കി! എത്രയെത്ര പിഞ്ചുകിടാങ്ങളെ അച്ഛനില്ലാതെ അനാഥന്മാരാക്കി! അഹൊ! സാമ്രാജ്യദാഹമെ! എത്രയെത്ര വിദ്യാലയങ്ങൾ, ആതുരശാലകൾ, ആരാധനാമന്ദിരങ്ങൾ, തുടങ്ങിയ ധർമ്മസ്ഥാപനങ്ങൾക്കാണ് തീ കൊള്ളിച്ചെപ്പിച്ചതു്! മനുഷ്യസമുദായത്തിൻെറ പ്രാരംഭകാലം മുതൽ അനേകം നൂററാണ്ടുകൾ പണ്ഡിതചിന്തകന്മാർ പരമ്പരയായി അതിപ്രയത്നം ചെയ്തും സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള എത്രയെത്ര സംസ്കാരസമ്പത്തുകളെയാണ് നീ നിസ്സങ്കോചം ചുട്ടു ചാമ്പലാക്കിയതു്! ലോകാനുഗ്രഹത്തിന്നു വേണ്ടി മഹാന്മാരായ അനേകം ഗവേഷകന്മാർ അശ്രാന്തപരിശ്രമം ചെയ്തു ശേഖരിച്ചിട്ടുള്ള അത്യാശ്ചര്യകരങ്ങളാ

യ ശാസ്ത്രീയ തത്വഫലങ്ങളെ ഇന്നു നേരേമറിച്ചു സ്വ ന്തം സഹോദരവർഗ്ഗത്തിൻെറ കൂട്ടക്കൊലക്കുവേണ്ടി എത്ര യെത്രയാണ് നീ ദുരുപയോഗപ്പെടുത്തിയത്! അഹോ! ഭയങ്കരം!—ലളിതകലാനിധാനങ്ങളായ എത്രയെത്ര മണി മാളികകൾ! കൊട്ടാരങ്ങൾ! ഗോപുരങ്ങൾ! ക്ഷേത്രങ്ങൾ നീ പൊടിമണ്ണുകളാക്കിക്കളഞ്ഞില്ല! അഹോ! ദുസ്സഹം! എത്രയെത്ര ധർമ്മവീരന്മാരെ തകിടംമറിച്ചു നീ അടിമ യാക്കിത്തീർത്തില്ല! കഷ്ടം! കഷ്ടം! എന്തിന്നധികം!—സർവ്വ ദുരിതങ്ങൾക്കും നീയെന്നെ അടിമയാക്കി! കളിപ്പാവയെ പ്പോലെ പ്രേരിപ്പിച്ച് പല കഠിന ദുഷ്കൃത്യങ്ങളും നീ എന്നെക്കൊണ്ടു ചെയ്യിച്ചു!

ചെയ്തുപോയ അപരാധങ്ങളെപ്പററി പശ്ചാത്ത പിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഈശ്വരൻ അവയെല്ലാം പൊറുത്തു മാപ്പുതരുമെന്ന ആശ്വാസവചനം വെറും പ്രലോഭന മാണ്. ഞാൻ അതിനെ വിശ്വസിക്കുന്നവനല്ല. "നാഭു ക്തം ക്ഷീയതെ കർമ്മ" കരിങ്കല്ല് വെണ്ണയും, കാരിരുമ്പ് കരിമ്പും, ആയിത്തീരുന്നകാലമേതോ, അന്നാണ് പശ്ചാ ത്താപദശ്ധനായ ഈ എനിക്ക് ഹൃദയപരിവർത്തനം!

എൻെറ ജീവിതത്തിൽ, ഞാൻ ആദ്യമായി ഭയ പ്പെട്ടിട്ടുള്ളത് ഈ മഹാപുരുഷനിലുള്ള ധർമ്മപരാക്രമ ങ്ങളെമാത്രമാണ്. ധർമ്മംകൊണ്ടും സ്വപൌരുഷംകൊണ്ടും ഏതു മൂർഖനും ഹൃദയപരിവർത്തനമുണ്ടാക്കാമെന്നതിന്നു

ഈ മഹാപുരുഷൻ തന്നെയാണ് ഉത്തമോദാഹരണം. അന്ന് പോക്കളത്തിൽവെച്ച് പരാജിതനായ എനിക്ക വീണ്ടും ജീവിതാശ ജനിച്ചത് ഈ പശ്ചാത്താപാഗ്നിയിയിൽകിടന്ന ചുട്ടുനീറി മരിക്കാതെമരിക്കാൻവേണ്ടിത്തന്നെ ആയിരിക്കണം.

എത്രയും അഭിവന്ദ്യനും ക്ഷാത്രധർമ്മസമന്വയവും തത്വഗ്രാഹിയുമായ ഈ സുദർശനചക്രവർത്തി എൻെറ മനസ്സലാകക്ക് ഒരു അയസ്കാന്തബിംബമാണ് — പോര! — ഇദ്ദേഹം അധർമ്മവിദ്ധ്വംസകനായ സാക്ഷാൽ സുദർശനചക്രം തന്നെയാണ്. "പരിത്രാണായസാധൂനാം വിനാശായചദുഷ്കൃതാം ധർമ്മസംസ്ഥാപനാർത്ഥായ സംഭവാമി യുഗേയുഗേ." എന്ന ഭഗവൽപ്രതിജ്ഞയെക്കനുസരിച്ച മർത്ത്യാവതാരം കൈക്കൊണ്ട സുദർശനചക്രമാണ് ഈ ദിവ്യതേജസ്വി. അത്ര ദുസ്സഹമായ പ്രതാപശക്തി ഈ പുരുഷകേസരിയിൽ ഉജ്ജ്വലിക്കുന്നുണ്ട്. നേരേമറിച്ച്, ചന്ദ്രശീതളമായ ശ്രീ ബുദ്ധദേവൻെറ ഹൃദയവും അത്ഭുതകരമാംവണ്ണം ഞാനിദ്ദേഹത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായികാണുന്നു!

ഭക്തിവിഹ്വലനായി തൊണ്ടയിടറിക്കൊണ്ട് ഇത്രയും പറഞ്ഞ്, പെട്ടെന്ന് കുതിച്ച് സുദർശനചക്രവർത്തിയുടെ കാല്ക്കൽ സാഷ്ടാംഗം നമസ്കരിക്കുന്നതിന്നുമുമ്പായി ചക്രവർത്തി, മഗധരാജാവിനെ തടുത്തുനിർത്തിയുംകൊണ്ട് കൂപ്പുകയ്യുമായി സസംഭ്രമം പറഞ്ഞു:—

സുദ: ച:- മഹാരാജ! അരുതരുത്! അങ്ങ് ഇതുവരെ കാണിച്ച അബദ്ധങ്ങളിലെല്ലാം പ്രാബല്യം ഇതിന്നു ക്രൂരം! എന്റെ ആചാര്യദേവനും, ധർമ്മവൃദ്ധനായ താതപാദനും എന്നെ പഠിപ്പിച്ചത്, അധർമ്മത്തോട് മല്ലിടുവാൻ മാത്രമാണ്. അല്ലാതെ വ്യക്തിവിദ്വേഷത്തിനല്ല. ഓരോ വ്യക്തിയും ഈശ്വരചൈതന്യം കുടികൊള്ളുന്ന ഓരോ ക്ഷേത്രമാണെന്ന്, അങ്ങ് ഇനിയെങ്കിലും ധരിച്ചാൽ കൊള്ളാം. ഈ പ്രപഞ്ചരംഗത്തിൽ നാമെല്ലാം നടന്മാരേപ്പോലെ നിസ്സംഗന്മാരായി ധർമ്മങ്ങളെ അഭിനയിച്ചു അന്യോന്യം ഉൽബുദ്ധരാക്കിത്തീർക്കുവാൻ ഈശ്വരപ്രേരണയാ വന്നവരാണെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ഒരു ത്യാഗവും ചെയ്തതായി അഭിമാനിക്കുന്നില്ല. എന്റെ കടമ ഞാൻ നിർവ്വഹിച്ചു-അത്രമാത്രം. അങ്ങേക്കു മനശ്ശാന്തിക്ക് ഒരു ക്ഷമായാചനം വേണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ, അതു ചെയ്യേണ്ടത് എന്റെ ആചാര്യദേവൻ ഭഗവാൻ കുലപതിയോടും താതപാദൻ ധർമ്മധ്വജചക്രവർത്തിയോടുമാണ്. ഏതായാലും അങ്ങ് ചെയ്തുപോയ മഹാപരാധങ്ങളിൽനിന്നു അങ്ങ് കേവലം മുക്തനായിരിക്കുന്നു എന്നാണെന്റെ ഉത്തമവിശ്വാസം എന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ നാശത്തിന് അങ്ങ് ഹേതുവായതിലും അങ്ങയോടെനിക്ക് ലേശവും പരിഭ

വമില്ല. ആയതു് അവരുടേയും എന്റെയും കർമ്മഫല മെന്നേ ഞാൻ കരുതുന്നുള്ളു. എന്റെ പ്രാണദാതാവായ പൌരസേനചക്രവർത്തിയിൽ എനിക്കുള്ള സഖിത്വബുദ്ധ്യാ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതാവായ അങ്ങു് എന്റെയും പിതാവുതന്നെയാണ്—അതുകൊണ്ടു പുത്രനിർവ്വിശേഷം അങ്ങ് എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കുമാറാകണം!

എന്ന് മഗധരാജാവിന്റെ പാദസ്പർശംചെയ്തു.

ഏകാഗ്രചിത്തരായി കണ്ടുനില്ക്കുന്ന ഋഷിമണ്ഡലവും രാജന്യസമൂഹവും മന്ത്രിവൃന്ദവും പൌരാവലിയും എന്നുവേണ്ട കാണികളെല്ലാം അത്ഭുതപൂർവ്വമായ ഈ സഹജാനന്ദസമുദ്രത്തിൽ ആറാടി, ജയജയഘോഷം മുഴക്കിക്കൊണ്ട് ഹസ്താഡനംചെയ്തു.

ആപാദചൂഡം കോരിത്തരിച്ചും വിയർത്തു തളന്നും പരവശനായ മഗധരാജാവ്, സുദർശനനേയും അദ്ദേഹത്തോടൊപ്പം അഭിവാദ്യംചെയ്തുകൂടുന്നനില്ക്കുന്ന പ്രിയപുത്രൻ പൌരസേനനേയും കയ്യുയർത്തി അനുഗ്രഹിച്ചു രണ്ടുപേരേയും ഒന്നിച്ചു രണ്ടുകൈകളെക്കൊണ്ടും വാരി മാറോടടുപ്പിച്ചു പലവട്ടം ഗാഢഗാഢം ആശ്ലേഷിച്ചു മൂർദ്ധാവിൽ മുകൎന്നുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:-

പ്രിയവത്സന്മാരെ എനിക്കു നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ഭേദമില്ല. പൌരസേനൻ എന്റെ ഔരസപുത്രനാണ്-എന്നാൽ സുദർശനൻ എന്നിൽ ധർമ്മബോധം ഉല്പാദിപ്പിച്ച

ഉപദേഷ്ടാവെന്ന പ്രത്യേകത അദ്ദേഹത്തിൽ മെച്ചമായുണ്ട്. എന്നു മാത്രമല്ല-നിങ്ങളുടെ ഐക്യബുദ്ധി ആയതിനെ പ്രബലപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു-അതാണെനിക്കു അതി തൃപ്തികരവും ആനന്ദപ്രദവുമായിരിക്കുന്നത്. സ്വധർമ്മത്തെ മുൻനിർത്തി നിഷ്കാമകർമ്മികളായി നിങ്ങൾ ലോകസേവനംചെയ്യാൻ നിങ്ങളെ ഞാൻ ഉപദേശിക്കേണ്ടതില്ല-എങ്കിലും ആശിസ്സരുളുകയാണ്. നിങ്ങൾ ആയുരാരോഗ്യൈശ്വര്യങ്ങളോടുകൂടി ചിരംജീവികളായിരിപ്പാൻ സർവ്വശക്തനായ ഈശ്വരൻ സഹായിക്കുമാറാകട്ടെ.

ഈ സുദർശനദിവ്യജ്യോതിസ്സിൽനിന്ന് വിവേകോദയം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള എനിക്ക് ഈ വാർദ്ധക്യദശയിൽ ശേഷമുള്ള ചുരുങ്ങിയകാലം പ്രശാന്തമായി വല്ല തപോവനത്തിന്റെ തണലിലും വിശ്രമിക്കുകയാണിനി ശരണമായി തോന്നുന്നത്. ആയതും ഈശ്വരേച്ഛപോലെ സാധിക്കുമാറാകട്ടെ.

ദുർഘ്ഷണൻ പറഞ്ഞുതീരുമ്പോഴേക്കും ഒരു ഭൃത്യൻ കടന്നുവന്ന്:— "സുദർശനചക്രവർത്തി ജയിക്കട്ടെ-തത്ര ഭവതി കാശ്മീരികാദേവി മുഖംകാണിപ്പാൻ അവസരം കാക്കുന്നു" എന്നറിയിച്ചു.

സു: ച: തത്ര ഭവതി ധാത്രിയൊ? ഇങ്ങുതന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നുകൊള്ളുക!

കാശ്മീരിക:- അടുത്തുചെന്ന് മഹാരാജസദസ്സ് ജയിക്കട്ടെ-

സുദൎശനകുമാ:- എന്ന അശ്ലോക്തിയിൽ നിൎത്തി ചക്രവൎത്തി ജയിക്കട്ടെ!

സു: ചക്രം:- അഭിവാദ്യംചെയ്തുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു:- തത്രഭവതി ധാത്രിക്കു ഞാൻ എന്നും കുമാരൻ തന്നെയാണ്. എന്നെ കാണുന്നതിന്നു സമയമോ സമ്മതമോ ഒന്നും തന്നെ നോക്കേണ്ടതായിട്ടുമില്ല. അങ്ങേക്കു ഞാൻ എന്നും ഓമനത്തമ്പാൻ തന്നെയാണ്.

ധാത്രി:- സുദൎശനനെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു തഴുകി ചുംബനാദി ചെയ്തുംകൊണ്ട് പറഞ്ഞു:- ഞാൻ ഇന്ന് കൃതാൎത്ഥയായി! ധന്യധന്യയായി! പ്രാണാപായകരങ്ങളായ അനേകം ആപൽഘട്ടങ്ങളെ തരണംചെയ്തു് ഇനിതാ ഈ വാൎദ്ധക്യദശയിൽ എത്തി. ഒരു ക്ഷത്രിയകുമാരന്ന് ആശിക്കാവുന്ന ഏററവും ഉന്നതപദവി-ചക്രവൎത്തിസ്ഥാനം-എന്റെ ഓമനത്തമ്പാന്ന് എത്തിച്ചേൎന്ന ഈ ആനന്ദാതിശയം അനുഭവിക്കാനുള്ള ഭാഗ്യം എനിക്കു സിദ്ധിച്ചു-എന്റെ ഉണ്ണി ആ സ്ഥാനം എടുക്കിലും കൊടുക്കിലും കൊള്ളാം. ഇനി എനിക്ക് ഇഹലോകത്തിൽ ഒന്നുംതന്നെ സാധിക്കേണ്ടതായിട്ടില്ല - ആകയാൽ എന്റെ കുഞ്ഞേ! ഈയുള്ളവൾക്കു ഇനിയൊരുദ്ദേശമേ ഉള്ളൂ. അത് ഈശപാദാഭിമുഖമായ ഒരു പ്രശാന്തകാലക്ഷേപത്തിന്നാണ്. അതുകൊണ്ട് ഈ വൃദ്ധദമ്പതിമാരെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടു തപോവനത്തിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടാനുള്ള അനുവാദത്തിന്നാണപേക്ഷയുള്ളത്.

ധാത്രി പറഞ്ഞുനിർത്തി, ആ രംഗത്തിൽ ഒരു മുഹൂ ത്തനേരം ഉണ്ടായ നിശ്ശബ്ദതയെ ഭഞ്ജിച്ചുകൊണ്ട് ഉജ്ജയിനി മഹാരാജാവ് പറഞ്ഞു:—

കുലീനയായ തത്ര ഭവതി കാശ്മീരിക തൻെറ ഈ വാൎദ്ധക്യദശയിൽ ചെയ്ത അഭ്യൎത്ഥന എത്രയും സമുചിതമായിട്ടുണ്ടെന്നാണ് നമുക്ക തോന്നുന്നത്. ദുഃഖഭൂയിഷ്ഠമാണെങ്കിലും സംഭവബഹുളമായ ഒരു ജീവചരിത്രമാണവൎക്കുള്ളത്. നാളിതുവരെ കറയററ നൈഷ്ഠികബ്രഹ്മചൎയ്യം അനുഷ്ഠിച്ചുപോന്നിട്ടുള്ള ആ ക്ഷത്രിയസ്ത്രീയുടെ ജീവകാലശേഷം തപോവനത്തെ ആശ്രയിച്ചുകഴിയുകതന്നെയാണ് ഇനി നല്ലത്. തക്കതായ വിദ്യാഭ്യാസം ഭാഗ്യവശാൽ അവൎക്ക സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവർ എൻെറ സബ്രഹ്മചാരിണിയായിരുന്നു ഇവർ ജനിച്ചതു കാശ്മീരിലായിരുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസം ഉജ്ജയിനിയിലും വളൎച്ച സിന്ധുരാജ്യത്തും മധുരയിലുംകൂടിയുമായിരുന്നു. ആയുശ്ശേഷം തപോവനത്തിലും ആയിക്കൊള്ളട്ടെ.

അങ്ങിനെ ആ മഹാസഭയുടെ സമ്പൂൎണ്ണപ്രീതിയോടുകൂടി ആ വൃദ്ധരാജദമ്പതിമാരും മഗധരാജ്ഞിയും ധാത്രിയും വാനപ്രസ്ഥാശ്രമികളായി ഹിമാലയത്തിലേക്കു തിരിച്ചു

മധുരാപുരമാകമാനം തൻെറ കുളിരണികരങ്ങളാൽ തലോടി, ശശാങ്കൻ വെങ്കിളയിട്ട കൊൾമയിർകൊ

ളിക്കുന്ന ആ പ്രശാന്തമായ രാത്രിയിൽ, മണിഹർമ്മ്യത്തിൻെറ മട്ടുപ്പാവിലെ വരാസനത്തിൽ എന്തോ ഒരു ഗൌരവചിന്തയിൽ മുഴുകിയപോലെ പൌരസേനചക്രവർത്തി ചന്ദ്രനഭിമുഖമായിരിക്കുകയാണ്. അതാ! മധുരാദേവി അവിടേക്കു കടന്നുവരുന്നു. ദേവിയുടെ ആഗമനം ആ മഹാരാജാവ് അറിയുന്നതേ ഇല്ല. മധുരയാകട്ടെ പ്രിയതമനെ പെട്ടന്നു ഗാഢാലിംഗനംചെയ്തുകൊണ്ടിങ്ങിനെ ചോദിച്ചു:-

മധുരാദേവി:- നാഥ! അങ്ങയെ പിടികൂടിയ ഈ അഗാധചിന്തയുടെ ലക്ഷ്യമെന്തായിരിക്കും – രാജ്യഭരണചിന്തകളിൽ അങ്ങൊന്നൊരിക്കലും ഇടപെടേണ്ടതായ വരാനേതരമില്ലെന്നാണ് എൻെറ വിശ്വാസം. എൻെറ ജ്യേഷ്ഠൻ സുദർശനൻ ഇപ്പോഴല്ലെ ഇവിടം വിട്ടത്? ഞാനു അദ്ദേഹത്തെ തിരിയെ വരുത്തട്ടെയോ?

പൌരസേ:- (ഒന്നു മന്ദഹസിച്ചു പുറം തലോടിക്കൊണ്ട്) അദ്ദേഹത്തിൻെറ വേർപാട് എനിക്കു ഒരിക്കലും ഇഷ്ടമല്ല. എന്നാൽ ഇക്കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ സഹായം ഉപകരിക്കുമെന്നെനിക്ക് തോന്നുന്നില്ലതാനും. ഞാൻ ഒരു താരതമ്യപഠനം നടത്തുക മാത്രമാണ്. വിഷയമാകട്ടെ അന്നേത്തെ ചന്ദ്രനും രത്നകുണ്ഡലങ്ങളണിഞ്ഞ ഈ പ്രസന്നവദനവും.

ശുഭം.

സമുച്ചയംവക വില്പനക്കു തെയ്യാറുള്ള പുസ്തകവിവരപ്പട്ടിക.

1.	ദേവീമാഹാത്മ്യം സ്തോത്രം	ക.	0	6	0
2.	ധ്രുവമാധവം സംഗീതനാടകം	ക.	0	5	0
3.	അമൃതരശ്മി 1-ാംഭാഗം	ക.	0	6	0
4.	ശ്രീരാമാവതാരം കഥകളി	ക.	0	12	0
5.	ശ്രീരാമകൃഷ്ണഗീത	ക.	1	8	0
6.	കീൎത്തിഭൂഷണചരിത്രം മണിപ്രവാളം	ക.	0	8	0
7.	അമൃതരശ്മി രണ്ടാംഭാഗം	ക.	0	6	0
8.	ഹരിശ്ചന്ദ്രൻ സംഗീതനാടകം	ക.	0	8	0
9.	വിദ്യാശംഖധ്വനി ,,	ക.	0	10	0
10.	ഗദ്യവല്ലരി ഒന്നാംഭാഗം	ക.	0	8	0
11.	ഭൈരവധം ഓട്ടംതുള്ളൽ	ക.	0	4	0
12.	ബാലഗോപാലൻ കഥകളി	ക.	0	8	0
13	അംശുമതീ ധൎമ്മഗുപ്തം സംഗീതനാടകം	ക.	0	8	0
14.	അമൃതരശ്മി മൂന്നാംഭാഗം	ക.	0	4	0
15.	മൂകാംബികാപുരാണം	ക.	0	6	0
16.	ശ്രീ ഗോവിന്ദശതകം സ്തോത്രം	ക.	0	5	0
17.	കുചേലഗോപാലൻ ഓട്ടംതുള്ളൽ	ക.	0	4	0
18.	ചിത്രാന്തരങ്ങൾ (ഒരു പ്രഹസനം)	ക.	0	6	0
19.	ഗോവൎദ്ധനാരാധനം സംഗീതനാടകം	ക.	0	6	0
20.	അമൃതരശ്മി ചതുൎത്ഥകല	ക.	0	6	0
21.	വൈദൎഭീവാസുദേവം ഭാഷാനാടകം	ക.	0	8	0
22.	സുദൎശനൻ ആഖ്യായിക (രണ്ടുഖണ്ഡം കൂടി)	ക.	0	10	0
1.	കാളിയമൎദ്ദനം ഭാഷായമകം	ക.	0	12	0
2.	ഉഷാനിരുദ്ധം ഭാഷാനാടകം	ക.	0	8	0
3.	ഇളന്തളിർ	ക.	0	6	0

Registered No. M. 4173.   April 1941.

മഹാകവി കുട്ടമത്തിന്റെയും പൂർവ്വീകരായ പണ്ഡിത
കവികളുടേയും കവനങ്ങൾ
പ്രതിമാസം പ്രസിദ്ധീകരിക്കുന്ന ഒരു പ്രസ്ഥാനം.
പല വിശിഷ്ട ഗദ്യപദ്യകൃതികൾ
വായിച്ചാഹ്ലാദിപ്പാനുള്ള സുവർണ്ണാവസരം.
ഉടനെ വരിക്കാരായി ചേരുവിൻ!

വരിസംഖ്യ (മുൻകൂർ) വർഷത്തിൽ	ക. 3—0—0
ഇന്ത്യക്കു പുറമെ	ക. 4—0—0

കെ. കെ. നാരായണക്കുറുപ്പ്,
പ്രസാധകൻ,
കെ. കെ. സാഹിത്യസമുച്ചയം
പോസ്റ്റ് തലശ്ശേരി.